

Politieke peiling

Ipsos I&O 25 oktober 2025

Rapport Ipsos I&O: zetelpeiling en achtergronden
25 oktober 2025. Peiling van 23-24 oktober 2025

www.ipsos-publiek.nl

Colofon

Uitgave

Ipsos I&O

Zuiderval 70
7543 EZ Enschede

Piet Heinkade 55
1019 GM Amsterdam

Amstelveenseweg 760
1081 JK Amsterdam

Ericssonstraat 2
5121 ML Rijen

Rapportnummer

2025/193

Datum

25 oktober 2025

Auteurs

Asher van der Schelde
Maartje van de Koppel
Peter Kanne

Copyright

Het overnemen uit deze publicatie is toegestaan, mits de bron duidelijk wordt vermeld.

Inhoudsopgave

Ipsos I&O-zetelpeiling: CDA levert in, partijen groeien naar elkaar toe	4
1 Volgen van de politiek	6
1.1 Nieuws over politiek en verkiezingen	6
1.2 Verwachte opkomst	6
2 Zetelpeiling	7
2.1 Zetelpeiling: verschillen tussen grote partijen worden kleiner	7
2.2 Zekerheid en onzekerheid over stemkeuze	9
2.3 Potentieel en bindingskracht	10
2.4 Andere overwogen partijen	11
2.5 Overgangen sinds Tweede Kamerverkiezingen 2023	12
3 Stemmotieven	13
3.1 Stem- en switchmotieven in eigen woorden	13
3.2 Redenen om op partij te stemmen	20
3.3 Actuele campagnethema's	22
4 Thema's & issue ownership	25
4.1 Belangrijke onderwerpen voor de politiek	25
4.2 Issue ownership	27
4.3 Belangrijke onderwerpen voor stemkeuze	29
5 Debatten	31
5.1 RTL-debat (19 oktober)	31
5.2 SBS-debat (23 oktober)	32
6 Beoordeling politici	34
6.1 Bekendheid lijsttrekkers	34
6.2 Beoordeling lijsttrekkers	35
7 Coalitievoorkeuren	37
7.1 Door de tijd	39
7.2 Per kiezersgroep	40
Bijlage: zetels in Ipsos I&O-peilingen sinds TK23	41

Ipsos I&O-zetelpeiling: CDA levert in, partijen groeien naar elkaar toe

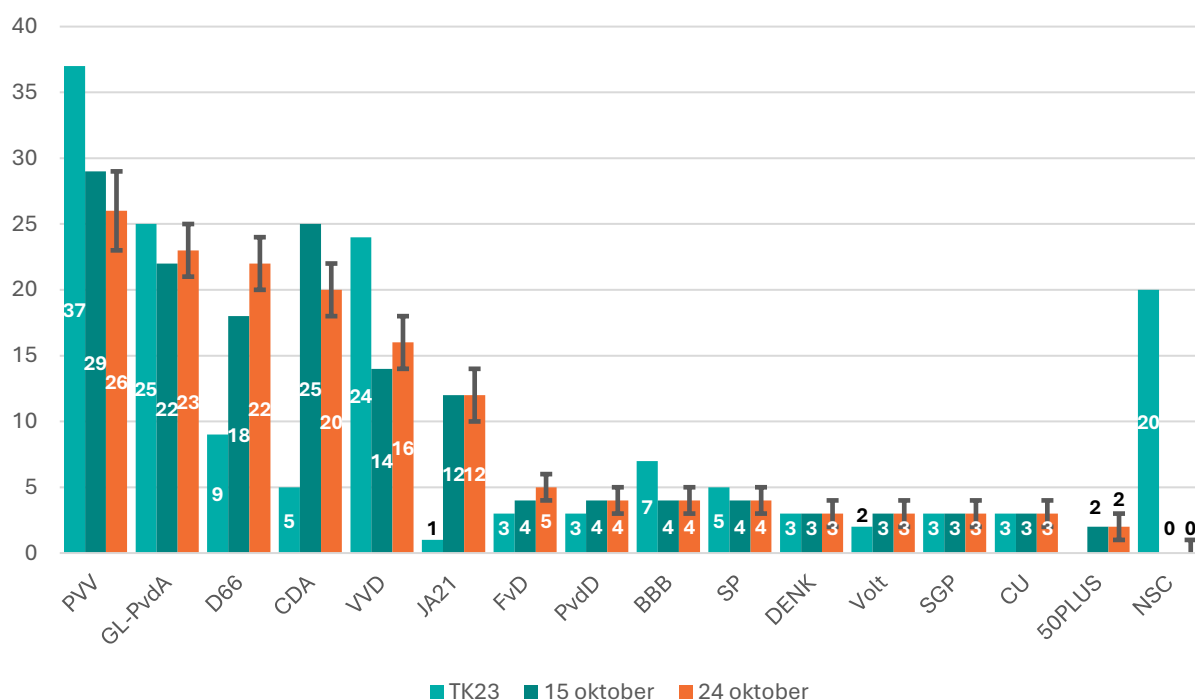
In de Ipsos I&O-zetelpeiling van 25 oktober 2025 groeien de grote partijen naar elkaar toe. PVV, GroenLinks-PvdA, D66 en CDA staan nu op maximaal zes zetels van elkaar. De PVV komt uit op 26 zetels (-3 zetels). Kiezers beseffen in toenemende mate dat het ingewikkeld wordt voor de PVV om deel uit te maken van de volgende coalitie en wijken daarom uit naar VVD en JA21.

Het CDA verliest fors en levert vijf zetels in (van 25 naar 20 zetels). Dat verlies valt grotendeels te verklaren door de uitspraken van Henri Bontenbal bij Nieuwsuur die het recht verdedigde van religieuze scholen om homoseksuele relaties af te keuren. Kiezers die hiervan schrokken komen nu uit bij niet-confessionele partijen zoals D66, VVD en GL-PvdA. Slechts 9 procent van alle kiezers is het eens met de stelling “Religieuze scholen moeten de vrijheid houden kinderen te leren dat je als homo geen partner mag hebben”. Maar liefst 78 procent is het er niet mee eens. Van de huidige CDA-kiezers is 80 procent het oneens met de stelling. Kiezers die vorige week nog van plan waren op CDA te stemmen, maar nu niet meer, zijn het er in 95 procent van de gevallen mee oneens (zie ook paragraaf 3.3).

Figuur 1.1: Zetelpeiling Ipsos I&O 24 oktober 2025

‘Op welke partij zou u op dit moment stemmen bij de Tweede Kamerverkiezingen?’

Basis: heeft partij van eerste voorkeur (n = 2.745).

Bron: Ipsos I&O, 25 oktober 2025

Disclaimer: een zetelpeiling is geen voorspelling voor de uitslag van de verkiezingen. Met de zetelpeiling laten we de verhoudingen van dit moment zien. Dit onderzoek vond plaats van 23 oktober 22.00u tot 24 oktober 19.00u. Nog maar achttien procent weet zeker wat te stemmen, 69 procent zweeft of twijfelt nog in meer of mindere mate. Dertien procent weet nog helemaal niet wat te stemmen.

D66 grootste kiezerspotentieel

D66 profiteert het sterkst van het verlies van het CDA. De partij wint zo'n twee zetels van het CDA en vier in totaal. Lijsttrekker Rob Jetten wordt steeds beter gewaardeerd, ook onder centrumrechtse kiezers. Bovendien zien we dat het totale potentieel van D66 groter is dan dat van de andere partijen. In totaal geeft 36 procent van de kiezers aan in meer of mindere mate een stem op D66 te overwegen.

SBS-debat deze keer geen gamechanger

Het SBS-debat was bij de Tweede Kamerverkiezingen van 2023 een *gamechanger* te noemen. PVV-leider Geert Wilders won dat debat glansrijk in de ogen van de kiezers. Nu zien we niet dat één lijsttrekker duidelijk als sterkste naar voren komt, al worden Dilan Yesilgöz (32%) en Henri Bontenbal (30%) het vaakst aangemerkt als winnaar. Geert Wilders wordt door een kwart van de kijkers als winnaar gezien (26%). In 2023 was dat nog 66 procent.

Onderzoeksverantwoording

Dit onderzoek vond plaats van donderdagavond 23 oktober 22:00 tot vrijdagavond 24 oktober 2025. In totaal werkten 3.244 Nederlanders van 18 jaar of ouder mee aan dit onderzoek. De steekproef is grotendeels getrokken in het I&O Research Panel. Een deel (n = 211) deed mee via PanelClix. Dit zijn voornamelijk jongeren, lager opgeleiden en respondenten met een niet-westerse achtergrond. Ipsos I&O voerde dit onderzoek uit in samenwerking met Pauw & De Wit.

Bij de zetelpeilingen in aanloop naar de verkiezingen maken we gebruik van een zogeheten rolling panel. Dit houdt in dat respondenten die deelnamen aan de vorige peiling, ook voor de nieuwe peiling worden uitgenodigd. Op die manier kunnen we meten welke kiezersstromen plaatsvinden en welke redenen kiezers hebben om van partijvoorkeur te veranderen. Aan deze peiling namen 1.115 respondenten deel die ook deelnamen aan de peiling van vorige week.

De onderzoeksresultaten zijn gewogen op geslacht, leeftijd, regio, opleidingsniveau en stemgedrag bij de Tweede Kamerverkiezingen in november 2023. De weging is uitgevoerd conform de richtlijnen van de Gouden Standaard (CBS). Hiermee is de steekproef representatief voor de kiesgerechtigde Nederlandse inwoners (18+), voor wat betreft deze achtergrondkenmerken. Bij onderzoek is er sprake van een betrouwbaarheidsinterval en onnauwkeurigheidsmarges. In dit onderzoek gaan we uit van een betrouwbaarheid van 95 procent. Bij een steekproef van n=2.000 en een uitkomst van 50 procent is er sprake van een foutmarge van plus of min 2,2 procent.

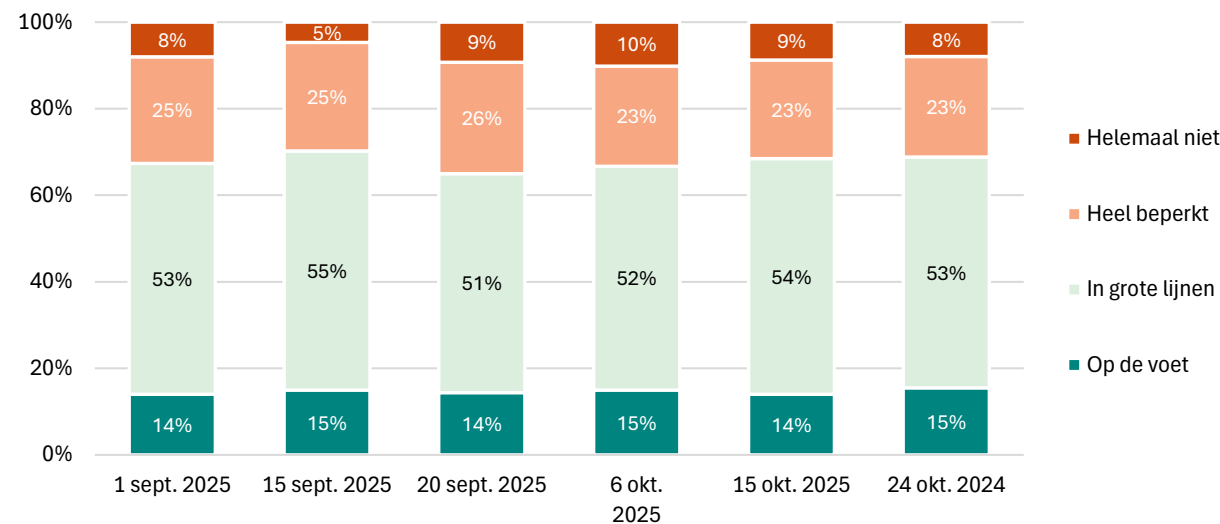
1 Volgen van de politiek

1.1 Nieuws over politiek en verkiezingen

Vijftien procent van de Nederlanders volgt het nieuws over politiek en de verkiezingen op de voet. Nog eens 53 procent doet dit in grote lijnen. De politieke interesse is sinds het begin van de campagne zeer stabiel.

Figuur 1.1: In hoeverre volgt u momenteel het nieuws over politiek en de Tweede Kamerverkiezingen?

Basis: allen (n = 3.244).

1.2 Verwachte opkomst

Het percentage kiezers dat vlak voor de verkiezingen aangeeft zeker te gaan stemmen komt doorgaans overeen met de daadwerkelijke opkomst. Eind november 2023 gaf 82 procent aan zeker te gaan stemmen, uiteindelijk was de opkomst 78 procent.

Momenteel is 76 procent van de kiezers *zeker* van zijn of haar stembusgang. Het percentage ligt nipt lager dan op 14 november 2023 (79%) destijds een week voor de verkiezingen. Dit zou kunnen betekenen dat de opkomst dit jaar iets lager uitvalt.

Tabel 1.1: % dat zeker zegt te gaan stemmen

Basis: allen (n = 3.244).

	Tweede Kamerverkiezingen 2023				Tweede Kamerverkiezingen 2025				
	7 nov'23	14 nov'23	21 nov'23	TK23	15 sep'25	26 sep'25	6 okt'25	14 okt'25	24 okt'25
Gaat 'zeker' stemmen	80%	79%	82%	78%	70%	72%	72%	75%	76%

2 Zetelpeiling

2.1 Zetelpeiling: verschillen tussen grote partijen worden kleiner

In de Ipsos I&O-zetelpeiling van 25 oktober 2025 (die liep van donderdagavond 23 oktober 22 uur tot 24 oktober 19 uur) zijn de verschillen tussen de vijf grootste partijen kleiner dan een week geleden. Met 26 zetels is de PVV qua omvang statistisch niet meer te onderscheiden van GL-PvdA (23 zetels, niet-significante stijging van 1 zetel). D66 blijft doorgroeien en komt in deze peiling uit op 22 virtuele zetels (+4, significant verschil). Het CDA verliest juist steun en komt uit op 20 zetels (-5, significant verschil). Tot slot komt de VVD op 16 zetels (+2, net niet significant).

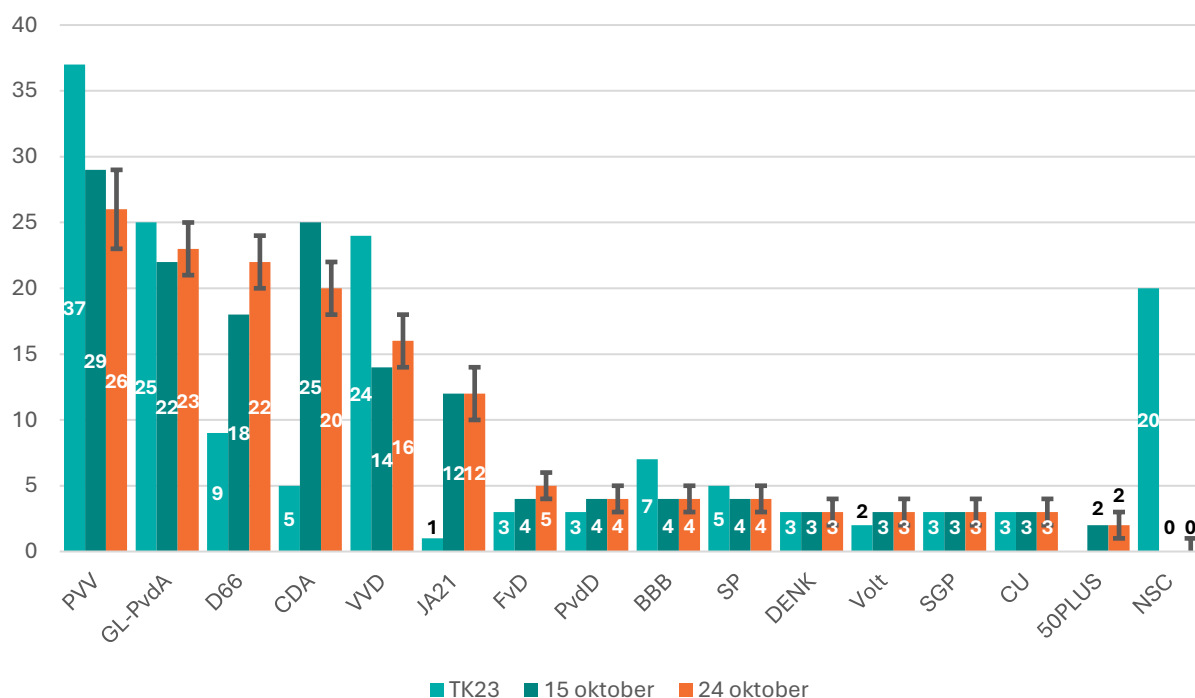
Onder de kleine partijen vinden geen bewegingen plaats. Wel valt op dat FvD met 5 zetels nu virtueel (en gedeeld) de zevende partij van Nederland is.

50PLUS staat als 'hernieuwkomer' stabiel op 2 zetels. NSC, BIJ1 en BVNL hebben enig zicht op een zetel (ze worden allen meerdere keren genoemd bij 'anders'), maar komen nog duidelijk tekort (minder dan een halve zetel).

Figuur 2.1: Zetelpeiling Ipsos I&O 24 oktober 2025

'Op welke partij zou u op dit moment stemmen bij de Tweede Kamerverkiezingen?'

Basis: heeft partij van eerste voorkeur (n = 2.745).

Bron: Ipsos I&O, 25 oktober 2025

Tabel 2.1: Zetelpeiling Ipsos I&O 24 oktober (percentages en zetels)

“Op welke partij zou u op dit moment stemmen bij de Tweede Kamerverkiezingen?”

Basis: heeft partij van eerste voorkeur (n = 2.745). Niet getoond in tabel: ‘andere partij’.

Partij	Percentage	Marges	Zetels	Marges
PVV	16,7%	(15,3; 18,1)	26	+/- 3
GroenLinks-PvdA	15,0%	(13,7; 16,3)	23	+/- 2
D66	14,4%	(13,1; 15,7)	22	+/- 2
CDA	12,6%	(11,4; 13,8)	20	+/- 2
VVD	10,4%	(9,3; 11,5)	16	+/- 2
JA21	7,7%	(6,7; 8,7)	12	+/- 2
FvD	3,6%	(2,9; 4,3)	5	+/- 2
Partij voor de Dieren	3,0%	(2,4; 3,6)	4	+/- 1
SP	2,8%	(2,2; 3,4)	4	+/- 1
BBB	2,7%	(2,1; 3,3)	4	+/- 1
SGP	2,5%	(1,9; 3,1)	3	+/- 1
DENK	2,4%	(1,8; 3,0)	3	+/- 1
ChristenUnie	2,2%	(1,7; 2,7)	3	+/- 1
Volt	2,2%	(1,7; 2,7)	3	+/- 1
50PLUS	1,3%	(0,9; 1,7)	2	+/- 1
NSC	0,5%	(0,2; 0,8)	0	+/- 1

Bron: Ipsos I&O, 25 oktober 2025

Tabel 2.2: Zetelpeiling Ipsos I&O, percentages per partij 15 oktober en 24 oktober

“Op welke partij zou u op dit moment stemmen bij de Tweede Kamerverkiezingen?”

Basis: heeft partij van eerste voorkeur. Niet getoond in tabel: ‘andere partij’.

Partij	15 oktober	24 oktober
PVV	18,5%	16,7%
CDA	15,9%	12,6%
GroenLinks-PvdA	13,8%	15,0%
D66	11,7%	14,4%
VVD	8,8%	10,4%
JA21	7,9%	7,7%
Partij voor de Dieren	3,1%	3,0%
FvD	3,1%	3,6%
SP	3,0%	2,8%
BBB	2,9%	2,7%
DENK	2,4%	2,4%
SGP	2,3%	2,5%
ChristenUnie	2,3%	2,2%
Volt	2,1%	2,2%
50PLUS	1,6%	1,3%
NSC	0,7%	0,5%

Bron: Ipsos I&O, 25 oktober 2025

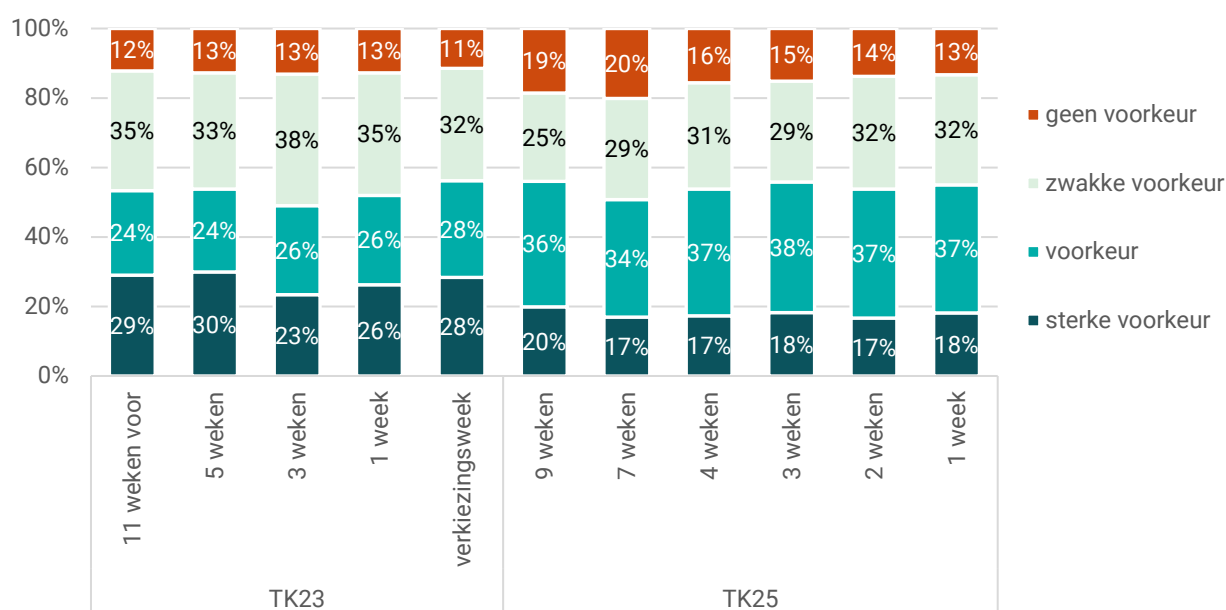
2.2 Zekerheid en onzekerheid over stemkeuze

Kiezers blijven relatief onzeker over hun stemvoorkeur. Nog steeds twijfelt of zweeft 82 procent in meer of minder mate, maar dat wil niet zeggen dat ze nog helemaal geen voorkeur hebben. Grofweg kunnen we zeggen dat 55 procent een duidelijke voorkeur heeft en 45 procent nog (sterk) twijfelt.

Achttien procent is volledig zeker van zijn of haar stemkeuze. Acht procentpunt minder dan een week voor de verkiezingen van 2023 (toen 26%). Nog eens bijna vier op de tien kiezers (37%) zijn relatief zeker, maar overwegen ook nog een andere partij. Een derde (32%) heeft een zwakke voorkeur voor zijn of haar voorkeurspartij en overweegt dus nog in sterke mate een overstap. Dertien procent is nog helemaal niet geland.

Figuur 2.2: % kiezers met (sterke of zwakke) voorkeur en % kiezers dat nog niet weet wat te stemmen, in 2023 en 2025

Basis: gaat zeker wel, waarschijnlijk wel of waarschijnlijk niet stemmen (n = 2.953).

Bron: Ipsos I&O, 25 oktober 2025

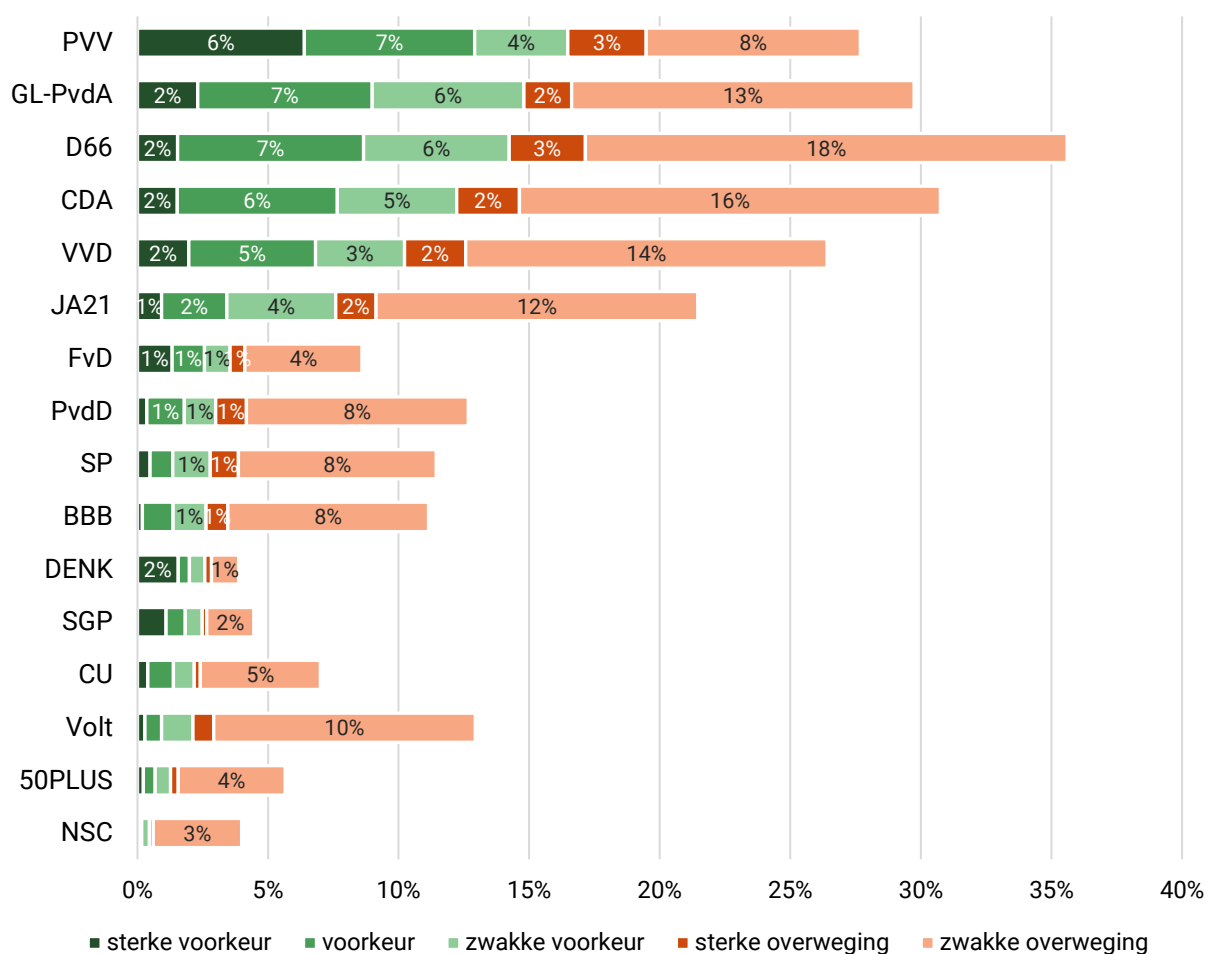
2.3 Potentieel en bindingskracht

Figuur 2.3 toont de bindingskracht en het potentieel van de partijen. De groene balken geven aan welk percentage kiezers een eerste voorkeur heeft voor een partij. Hoe donkerder het groen, hoe sterker de voorkeur. De rode balken staan voor het aandeel kiezers dat een voorkeur heeft voor een andere partij, maar ook deze partij overweegt. Ook hier geldt weer: hoe donkerder, hoe sterker een partij wordt overwogen. Zo zien we dat 19 procent van de kiezers die nu een andere voorkeur hebben, ook een stem op D66 overweegt.

D66 is daarmee de partij met de grootste potentie. Verleden week was de totale potentie van D66 nog 31 procent. Nu is dat 36 procent. De potentie van GL-PvdA (30%) en PVV (28%) is stabiel. De potentie van CDA daalt licht van 33 naar 31 procent.

Figuur 2.3: Bindingskracht en potentie van politieke partijen, 24 oktober 2025

Basis: heeft partij van eerste voorkeur (n = 2.745).

Bron: Ipsos I&O, 25 oktober 2025

2.4 Andere overwogen partijen

Tabel 2.3 heeft enige uitleg. We hebben hier in zetels uitgedrukt hoeveel een partij potentieel nog kan verliezen of winnen aan een andere partij. Een rekenvoorbeeld: GL-PvdA beschikt in deze virtuele peiling over 23 zetels. Van deze kiezers geeft 42 procent in meer of mindere mate aan een stem op D66 te overwegen. Het totale potentiële verlies van GL-PvdA aan D66 is daarmee tien zetels.

Omgekeerd is ook nog veel uitwisseling mogelijk. D66 kan in het uiterste geval nog acht zetels verliezen aan GL-PvdA. D66 concurreert ook sterk met CDA. De partijen kunnen zes zetels aan elkaar verliezen. Ook is er een duidelijke strijd tussen VVD en CDA, en VVD en D66.

Aan de rechterflank is vooral tussen PVV en JA21 nog uitwisseling mogelijk.

Tabel 2.3: Mogelijke uitwisseling tussen partijen (in zetels)

Basis: heeft partij van eerste voorkeur (n = 2.745)

→ Voorkeurspartij													
↓Overweegt ook...	PvdD	SP	GL-PvdA	Volt	D66	CU	CDA	VVD	BBB	SGP	JA21	PVV	FvD
Huidige zetels	4	4	23	3	22	3	20	16	4	3	12	26	5
PvdD			4	1	1								
SP	1		3		1								
GL-PvdA	2	1		1	8	1	2						
Volt			4		4		1						
D66		1	10	2			6	4					
CU							2			1			
CDA		1	2		6	1		5	1		2	1	
VVD					2		5		1		5	3	
BBB	-						1	1			2	3	
SGP													
JA21					1		2	3	1			6	1
PVV					1		1	2	1		5		2
FvD											1	3	

Bron: Ipsos I&O, 25 oktober 2025

2.5 Overgangen sinds Tweede Kamerverkiezingen 2023

Tabel 2.4 toont de overgangen tussen partijen sinds de Tweede Kamerverkiezingen van 2023.

Duidelijk is dat D66 de virtuele winst bij zowel linkse als rechtse partijen weghaalt. Van GL-PvdA, NSC en SP weet D66 circa vijftien procent aan te trekken. Daarnaast is acht procent van de VVD-kiezers uit 2023 nu overgestapt naar D66.

Tabel 2.4: Overgangen sinds Tweede Kamerverkiezingen 2023

Groen = partij houdt meer dan 50% van TK23-kiezers vast, rood = houdt minder dan 50% vast, blauw = overgang van meer dan 10%.

→ Stemde in 2023...	PVV	GL-PvdA	VVD	NSC	D66	BBB	CDA	SP	DENK	PvdD	FvD	SGP	CU	Niet gestemd
↓ Stemt nu...	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%
PVV	59		5	5	1	14		2		3	1		2	8
GL-PvdA	1	72	1	6	9			15	4	4			2	8
VVD	4		48	8	1	5	1	1	6				2	5
NSC	1			2										
D66	3	15	8	14	81	5	3	14		4			3	1
BBB	2		1	2		38	3	1						
CDA	3	2	19	29	5	12	85	6		1		2	14	6
SP	1	2	1	2	1	1		46		5	1			1
DENK				1		1			84	3				2
PvdD		2			1	1		1		67			2	3
FvD	5			1				1		2	79	2		1
SGP	1			1		1	2				4	84	7	1
CU		1	1	3			3			1		6	65	1
Volt		2		1		1		2	7	2				3
JA21	13		11	12		11	3	2		2				3
50PLUS	1		1	3		1		5						1
Geen voorkeur	6	1	3	8	2	8	1	4		1	1	5	4	45
n =	615	526	485	384	162	130	86	98	19	61	63	59	73	357

Bron: Ipsos I&O, 25 oktober 2025

3 Stemmotieven

3.1 Stem- en switchmotieven in eigen woorden

In deze paragraaf zoomen we in op de zes grootste partijen (PVV, GL-PvdA, D66, CDA, VVD en JA21). We doen dit aan de hand van twee open vragen. Zoals altijd vragen we aan kiezers om te motiveren waarom ze van voorkeur zijn veranderd. Nieuw is dat we dit keer ook hebben gevraagd wat kiezers ervan weerhoudt om te stemmen op de partij die ze overwegen maar niet als voorkeurspartij hebben.

3.1.1 CDA

Het CDA maakt de grootste verandering door ten opzichte van de vorige meting. De christendemocraten verliezen vijf virtuele zetels. Deze kiezers komen vooral terecht bij D66 (ca. 2 zetels) en ook VVD (ca. 1) en GL-PvdA (ca. 1). De voornaamste reden hiervoor is de uitspraak die Henri Bontenbal deed in Nieuwsuur op 20 oktober. Bontenbal verdedigde daar het recht van religieuze scholen om homoseksuele relaties af te wijzen. Later kwam hij daar bij Vandaag Inside op terug. Desalniettemin keren veel seculiere kiezers die de voorbije weken bij het CDA leken te zijn geland, de partij nu de rug toe. Zij vrezen nu dat het CDA te conservatieve denkbeelden heeft op morele thema's zoals homoseksualiteit, maar ook abortus en euthanasie, en zoeken daarom hun heil bij een niet-confessionele partij.

In paragraaf 3.3 is te lezen dat slechts 9 procent het eens is met de stelling “Religieuze scholen moeten de vrijheid houden kinderen te leren dat je als homo geen partner mag hebben”. Maar liefst 78 procent is het er *niet* mee eens. Van de huidige CDA kiezers is 80 procent het oneens met de stelling. Kiezers die vorige week nog van plan waren CDA te stemmen, maar nu niet meer, zijn het er in 95 procent van de gevallen mee oneens. Het CDA verliest zetels aan D66, VVD en GL-PvdA: kiezers van deze partijen zijn het nog vaker dan gemiddeld oneens met deze stelling (88% of meer).

Hoewel ik zelf ook religieus ben, heb ik toch moeite met het christelijke politieke aspect van christelijke partijen, zoals dat ook weer tot uiting kwam in het interview met Bontenbal bij Nieuwsuur.

- Stemt D66, overweegt ook CDA

De opmerking vanuit het CDA over geloof binnen het onderwijs is bij mij een gamechanger geweest en heeft mij doen besluiten om voor een andere (waar geen geloof aanhangt) middenpartij te kiezen. Daarnaast vind ik Jetten het momenteel erg goed doen in debatten.

- Stapt over naar D66

Ik vind de belastingplannen van D66 beter. Ik heb toch moeite met de geloofsovertuiging van het CDA.

- Stapt over naar D66

De opvatting van de lijsttrekker over de reformatische scholen en artikel 1 van de grondwet. Dit maakt dat ik zo'n partij niet kan steunen. En verder ook het standpunt over abortus. Dan denk ik toch meer liberaal. Men mag zelf beschikken over zijn of haar lichaam. Niet een ander.

- Stemt VVD, vorige week CDA

Bontenbals optreden in Nieuwsuur.

- Stemt GL-PvdA, overweegt CDA

*VVD; Het partijprogramma in grote lijnen strookt het meest met mijn opvattingen
CDA; Standpunten over abortus en LGBTIQ groepen zijn onverenigbaar met de mijne, en de vrijheid van
onderwijs wordt door hen zag afgeschaft.*

- Stemt over naar VVD

Waar is de potentie voor het CDA?

Ondanks dit verlies heeft het CDA nog altijd een totale potentie dertig procent. De kiezers die een stem op het CDA overwegen, maar nu een andere voorkeurspartij hebben vroegen we toe te lichten wat ze weerhoudt om op het CDA te stemmen.

De meeste winst voor het CDA is nu nog te behalen bij **D66** en **VVD**. Beide kiezersgroepen geven aan dat het christelijke karakter van het CDA nu in de weg staat en daarom uitkomen bij een liberaal alternatief.

Bontenbals standpunt inzake religieuze scholen en de vrijheid van onderwijs.

- Stemt VVD

De christelijke waarden; ben voorstander van scheiding van kerk en staat.

- Stemt VVD

*De recente uitspraak van Henri Bontenbal tav onderwijs, die strijdig is met de grondwet. Het standpunt tav
vrijwillige beëindiging van het leven.*

- Stemt D66

*Vind Henri Bontenbal ook zeer goede leider, net als Rob Jetten van D66. Ik twijfel daarom tussen deze 2
leiders/ partijen. Vind deze personen belangrijker dan partij. CDA zou nog in een rechts cabinet kunnen gaan
zitten, D66 wil over links denk ik. (Ik ook)*

- Stemt D66

3.1.2 D66

D66 wint vier virtuele zetels ten opzichte van de laatste meting. Twee van deze zetels komen dus bij het CDA vandaan. Deze kiezers noemen, zoals hierboven uitgebreid beschreven, relatief vaak de uitspraken van Henri Bontenbal bij Nieuwsuur. Zij komen nu bij D66 terecht als seculier alternatief in het politieke midden. Daarnaast prijzen overstappers naar D66 de positieve uitstraling van Rob Jetten.

D66: Positieve uitstraling; aanpakken. Achtergrond CDA: belemmering euthanasie/voltooid leven

- Nu D66, had bij vorige meting een voorkeur voor CDA

D66 heeft goede leider net als CDA. D66 staat nu dicht bij mij omdat het geen christelijke achtergrond heeft

- Nu D66, had bij vorige meting een voorkeur voor CDA

Daarnaast haalt D66 ook plukjes kiezers weg bij Volt. Zij rekenen erop dat D66 een bijdrage kan leveren aan een stabiel kabinet.

*Ik vind het bij nader inzien belangrijker dat de grotere middenpartijen groter worden zodat er straks een
stabiel kabinet kan komen.*

- Nu D66, had bij de vorige meting een voorkeur voor Volt

Hoewel ik zelf ook religieus ben, heb ik toch moeite met het christelijke politieke aspect van christelijke partijen, zoals dat ook weer tot uiting kwam in het interview met Bontenbal bij Nieuwsuur.

- Stemt D66, overweegt CDA

Er is in deze meting weinig overloop van GL-PvdA naar D66. Ten opzichte van de Tweede Kamerverkiezingen van 2023 is dit echter wel waar D66 de grootste winst vandaan haalt. Deze kiezers waarderen leider Rob Jetten en het 'optimistische en realistische' geluid dat D66 laat horen in de campagne.

Ik vind GroenLinks-PvdA op sommige vlakken iets te radicaal. Ook willen ze de belastingen voor bedrijven wel heel erg verhogen. Jetten doet het erg goed nu in de debatten en zit er ook wat gematigder in wat samenwerken in een coalitie straks makkelijker maakt.

- Nu D66, stemde in 2023 GL-PvdA

Waar is de potentie voor D66?

Paragraaf 2.3 toont dat D66 het grootste potentieel heeft van alle partijen. Deze kiezers zitten vooral bij GL-PvdA en in iets mindere mate ook bij CDA en VVD.

GL-PvdA-kiezers die D66 nog overwegen vinden de standpunten van D66 vaak te rechts of liberaal. Of anders gezegd: niet links genoeg. Specifiek gaat het dan om economie, zorg en migratie. Anderen zijn vooral strategisch in hun overweging. Ze kunnen goed leven met een stem op D66, maar denken gezien de (voorgaande) peilingen dat de kans op een progressievere regering groter is als ze GL-PvdA stemmen.

Te rechts en kapitalistisch programma.

Verrechtsing op migratie, kleiner dan GroenLinks/PvdA.

Gezien de peilingen is er een redelijke kans dat GL PvdA nog in de buurt van de PVV komt. Echter zie ik in Rob Jetten een betere premier.

CDA-kiezers die nog een stem op D66 overwegen zijn doorgaans te spreken over Rob Jetten. Toch hebben ze een voorkeur voor CDA omdat D66 in hun ogen te links of progressief is, vooral als het gaat om klimaat. Daarnaast: hoe sympathiek Jetten ook wordt gevonden, zijn deze kiezers nog altijd enthousiaster over Henri Bontenbal.

Ik zou alleen op D66 stemmen voor Jetten, maar ben toch wel slim genoeg om niet alleen omdat iemand sympathiek is op de partij te stemmen. Al zou ik een mannelijke minister president die getrouwd is met een man ook geweldig vinden

Het groene karakter is iets te groen voor mij.

Rob Jetten zet zich de laatste weken wel echt op de kaart en heeft zeker goede ideeën maar ben (nog) niet overtuigd van een algeheel leiderschap. In dat opzicht heb ik meer vertrouwen in Dhr Bontenbal.

Twijfelende **VVD**'ers vinden D66 vaak ook nog te links om er op te stemmen. Ze zijn vooral bang dat D66 een komende regering te veel naar links zal trekken.

D66 is net niet rechts genoeg.

Liberale gedachte niet voldoende voor mijn stem. Hoop wel op een samenwerking met de VVD.

3.1.3 PVV

Dan de PVV. De partij is met 26 zetels nog altijd de grootste partij in deze peiling, al is het verschil met GL-PvdA niet significant meer. Bovendien staat de partij op elf zetels verlies ten opzichte van de verkiezingen in 2023 en noteren we ook in deze peiling een verlies van drie virtuele zetels t.o.v. vorige meting. Kiezers die de PVV nu de rug toekeren wijken uit naar een breed scala aan rechtse partijen (FvD, VVD, JA21 en BBB). Velen van hen geven als reden aan dat ze denken dat het de PVV niet zal lukken om deel uit te maken van de komende regering en opteren daarom voor een alternatief met meer kans. Ook klinkt hier en daar voorzichtige kritiek op partijleider Geert Wilders door.

Omdat ik denk dat de PVV geen kans maakt, hoe groot ze ook worden.

- Stapt over van PVV naar JA21

Ik denk dat het onmogelijk is dat de heer Wilders een coalitie kan vormen.

- Stapt over van PVV naar VVD

Ik weet het niet meer. Ik vind het raar dat Wilders zich nergens uitspreekt.

- Stapt over van PVV naar BBB

Het gaat steeds meer over het "poppetje" Wilders en minder over het programma. Bij FvD minder

- Stapt over van PVV naar FvD

In vergelijking met de verkiezingen van 2023 is de PVV vooral veel kiezers verloren aan JA21 (13% van de PVV-kiezers uit '23 opteren nu voor JA21). Daarna volgen FvD (5%) en VVD (4%).

Deze kiezers zijn kritisch op de prestaties van de PVV in het vorige kabinet en verwijten Wilders te zijn weggelopen. Velen vinden dat hij zich bovendien te grof uit en kiezen daarom een genuanceerder alternatief. Dat deze ex-PVV-kiezers anders zijn gaan denken over Wilders blijkt ook uit het feit dat zij hem nu waarderen met een 6,5 als rapportcijfer. Een kwart (25%) geeft hem zelfs een onvoldoende. PVV-kiezers die de partij wel trouw zijn gebleven zijn onverminderd enthousiast over Wilders en beoordelen hem met een 8,8

Daar komt bovenop dat er veel scepsis is over de regeringskansen.

PVV niet in staat om een stabiel beleid te voeren en bekwame bewindslieden

- Stemde in '23 PVV, nu JA21

Ik vind de stijl van Geert Wilders te grof en de standpunten te onrealistisch

- Stemde in '23 PVV, nu JA21

Ben niet tevreden over de uitingen van dhr. Wilders in de afgelopen jaren. Klaar met dat getwitter.

- Stemde in '23 PVV, nu VVD

PVV vindt ik top, maar veel partijen willen hem uitsluiten. Dan zit hij met een beetje pech nog in de oppositie. Lidewij vind ik een top vrouw. Ze zegt precies hoe slecht het gaat en komt gelijk met oplossingen

- Stemde in '23 PVV, nu FvD

Waar is de potentie voor PVV?

Het potentieel van PVV is nog altijd fors. Bijna drie op tien (28%) van de kiezers behoren tot deze groep.

De PVV kan vooral nog vissen in de vijvers van JA21 en VVD.

JA21-kiezers geven vooral aan dat veel andere partijen de PVV hebben uitgesloten en dat ze de kans daarom klein inschatten dat de PVV deel zal nemen aan een volgend kabinet. Een deel noemt ook dat de PVV te weinig voor elkaar heeft gekregen in de vorige kabinetsperiode. Anderen zijn het grosso modo eens met de standpunten van de PVV, maar vinden de partij net te extreem en zoeken daarom hun heil bij JA21.

Niemand wil met de PVV regeren

Meneer heeft twee keer de stekker eruit getrokken. Ben bang dat hij nooit zal doorpakken

Ik vind Geert Wilders toch te extreem. Hoewel ik het wel soms eens ben met zijn standpunten. Ook zijn er veel partijen die niet met hem willen samenwerken (wat ik overigens heel raar vindt, want het volk stemt op hem, dus dan werk je ermee samen).

VVD'ers die ook nog een stem op de PVV overwegen vinden de standpunten van de PVV doorgaans te radicaal om de overstap nog te maken. Ook klinkt relatief veel kritiek op de persoon Geert Wilders.

Denk niet dat PVV de boventoon moet hebben. Soms wat te extreem

Wilders kan niet regeren. Onbetrouwbare man.

3.1.4 GL-PvdA

GL-PvdA blijft stabiel en komt in deze peiling uit op 23 zetels (was 22, geen significant verschil). Nog altijd geen winst t.o.v. de verkiezingen in 2023 (25 zetels), maar de partij komt door het verlies van de PVV en de daling van het CDA wel steviger in de top twee. Het verschil tussen PVV en GL-PvdA is niet meer significant.

Als GL-PvdA in de laatste dagen van de campagne wil groeien, moet de partij het vooral hebben van kiezers die nu nog een voorkeur hebben voor D66 en in mindere mate CDA en PvdD. Bovendien zijn thema's gezondheidszorg en armoede relevanter aan het worden.

In paragraaf 3.3 behandelen we twee stellingen over gezondheidszorg. Met de stelling "Nieuwe zorgbehandelingen moeten altijd in het basispakket komen" is 45 procent het eens. Vooral SP, PVV en GL PvdA kiezers staan hier achter. Als er aan toegevoegd wordt 'ook als de zorgkosten dan flink stijgen' daalt de steun naar 32 procent. De daling is het grootst bij SP en PVV kiezers.

Ongeveer de helft (52%) is het eens met de stelling "Nederland moet 3,5 procent van het bbp investeren in defensie", dat neemt af naar 32 procent als we toevoegen 'ook als dat betekent dat er minder geld is voor de zorg'. GL-PvdA- kiezers vinden in nipte meerderheid (54%) wel dat er geïnvesteerd moet worden in defensie, maar deze steun halveert als zou betekenen dat er minder geld is voor de zorg. Iets vergelijkbaars zien we bij de PVV-kiezers.

D66-kiezers die ook nog een stem op GL-PvdA overwegen hebben twee voornamen redenen om (nog) niet naar GL-PvdA over te stappen. Ze zijn kritisch op lijsttrekker Frans Timmermans en vinden de plannen van GL-PvdA vaak te links en/of onrealistisch.

Ik vind Frans Timmermans onvoldoende de verbinding opzoeken. Standpunten die mij niet reëel overkomen. Zoals de zorgpremie te kunnen halveren.

Frans Timmermans en zijn manier van politiek bedrijven. Geeft te weinig aan hoe zelf de problemen aan te pakken en wijst met de vinger beschuldigend naar de ander

Te links en op sommige punten zoals inkomensgelijkheid niet realistisch. Bovendien is in het partij programma van D66 beter uitgewerkt HOE de standpunten moeten worden bereikt.

CDA-kiezers met sympathie voor GL-PvdA vinden een aantal standpunten (met name: herverdeling, klimaat en asiel) te links of progressief om er op te stemmen.

Te links op fiscale onderwerpen.

Het standpunt van GL-PvdA rond asiel vind ik te vrij. We moeten naar mijn mening selectiever zijn in wie we asiel verlenen en wie niet. Hun standpunten rond klimaat en zorg vind ik daarentegen wél goed.

Te veel op het milieu gespitst zijn

Kiezers van de **PvdD** vinden GL-PvdA niet uitgesproken genoeg als het aankomt op groene thema's (klimaat, dieren, natuur).

Ze zijn niet échte klimaatdrammers naar mijn mening terwijl dat wel nodig is nu het onderwerp zo erg naar de achtergrond gezakt is terwijl het zo actueel is

De Partij voor de dieren maakt nog duidelijkere keuzes voor mens, dier en milieu en doet weinig concessies hiervoor.

3.1.5 VVD

De VVD vertoont tekenen van licht herstel en komt in deze peiling uit op 16 zetels (een nipte winst van 2). De VVD heeft bovendien potentie om verder door te groeien. Hierbij moet de liberale partij zich vooral richten op kiezers van vier partijen: CDA, D66, JA21 en PVV.

Kiezers die nu een voorkeur hebben voor **CDA** zien in lijsttrekker Dilan Yesilgöz een groot obstakel. Ook noemen sommigen dat de partij de voorbije jaren te veel naar rechts is opgeschoven.

Dilan Yesilgöz is niet te hebben. Laatste tijd gaat het iets beter, maar ze komt niet echt over. Doet gemaakt populistisch en doet nu gemaakt serieus en rustig. Het is een grote theatershow

Momenteel te veel gericht op rechts, en de waan van de dag.

Hetzelfde geldt voor kiezers die nu voor **D66** lijken te gaan. Ook zij hekelen het optreden van Yesilgöz en vinden de VVD-koers te rechts en onvoldoende progressief.

Ik vind Yesilgöz geen goede leider en geeft geen goede argumenten bij haar wel kloppende standpunten.

De verrechtsing van de VVD onder leiding van de huidige partijleiding. Zij hebben voor samenwerking met de PVV gekozen uit lijfsbehoud en persoonlijke ambitie. Na de verkiezingen een nieuwe partijleider kiezen om het tij te keren

Kiezers van **JA21** die ook een stem op de VVD overwegen zijn doorgaans ook kritisch op Yesilgöz. Verder geldt voor deze groep dat ze juist vinden dat de VVD te veel is meebewogen met links en daarmee onbetrouwbaar wordt geacht. Ook is men kritisch op wat de VVD de voorbije jaren heeft bereikt.

Ik ben geen Fan van Yesilgöz. Ik vind het ook raar dat zij niet wil samenwerken met de PVV, zeker als hij wel de meeste stemmen krijgt.

VVD heeft lang genoeg de kans gehad. Tijd voor vernieuwing

PVV-kiezers vinden de VVD vaak te soft op immigratie om toch op de liberalen te stemmen. Ook waardeert deze kiezersgroep het niet dat de VVD de PVV heeft uitgesloten.

Niet hard genoeg tegen asiel.

Ze hebben het vorige kabinet eigenlijk laten vallen omdat ze in de onderhandelingen wel mee wilden gaan in gedachtengood van PVV maar het uiteindelijk toch niet waar maakten, soort van verraad

3.1.6 JA21

Tot slot JA21. De partij lijkt de aansluiting te verliezen met de andere grotere partijen en blijft staan op 12 zetels. Toch is het ook voor JA21 mogelijk om in de laatste dagen steun te winnen.

De partij van Joost Eerdmans zal zich vooral moeten richten op kiezers van PVV en VVD.

PVV-kiezers vinden JA21 vooral te klein en zijn er daarom niet zeker van dat de partij voldoende invloed kan uitoefenen.

Omdat het potentieel een "weggegooide" stem zou worden, omdat JA21 nooit de grootste wordt in 2025.

Minder vertrouwen in dat die iets gaan bereiken in Nederland. Maar zou een goede 2e kunnen zijn.

Ga voor het origineel PVV

VVD-kiezers die JA21 overwegen ervaren vooral als struikelblok dat JA21 te weinig ervaring heeft en over onvoldoende geschikte bestuurders beschikt.

Ik vrees dat er te weinig ervaren politici zijn binnen deze partij als die groot wordt

Ben bang dat deze partij net als de PVV te weinig geschikte bestuurders heeft .

3.2 Redenen om op partij te stemmen

Voor kiezers zijn de standpunten (69%) en waarden (50%) van een partij de belangrijkste redenen om op hun partij van voorkeur te stemmen.

Dat de partij ‘zorgt voor stabiel bestuur’, is met name belangrijk voor kiezers van CDA (63%), GL-PvdA (52%), VVD (50%) en D66 (47%). Strategische overwegingen – strategie speelt voor 17 procent van alle kiezers een rol – zijn vooral belangrijk voor kiezers van GL-PvdA (36%; vorige week ging het om 25%).

De lijsttrekker weegt voor ongeveer een derde mee. Voor D66-kiezers wordt dit belangrijker: vorige week zei 37 procent dat dit meespeelt, nu 50 procent. Voor CDA zien we al langere tijd dat de leider een belangrijk stemmotief is.

Tabel 3.1: Wat is of zijn voor u de belangrijkste reden(en) om op deze partij te stemmen?

Groen = reden wordt minstens 10 procentpunt vaker dan gemiddeld gekozen. Basis: heeft voorkeurspartij (n = 2.745).

	Totaal	PVV	GL-PvdA	VVD	D66	BBB	CDA	SP	DENK *	PvdD	FvD	SGP	CU	Volt	JA21	50+ *
	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%
Standpunten	69	67	77	61	74	61	58	73	51	82	81	68	69	73	76	52
Waarden	50	25	63	44	58	42	54	59	49	73	51	86	83	65	35	24
Stabiel bestuur	34	10	52	50	47	21	63	10	8	7	11	29	43	22	13	2
Komt op voor mensen als ik	31	50	24	31	19	40	15	57	40	22	37	60	21	18	30	62
Leider	31	30	16	12	50	24	58	27	20	23	40	18	31	12	25	19
Online stemhulp	20	13	18	25	34	8	19	7	22	15	9	9	11	25	25	34
Strategie	17	13	36	16	15	10	16	11	5	2	9	0	1	6	20	9
Goede oppositie	16	15	20	5	21	9	12	35	21	36	26	8	13	9	11	0
Gewoonte	11	4	15	26	9	3	9	13	5	13	4	18	25	11	1	0
Tegen andere partijen	10	20	10	11	8	8	6	5	9	10	11	3	3	9	10	24
Goede peilingen	6	7	8	0	7	0	8	0	5	2	3	0	3	0	13	2
Komt op voor mijn regio	4	7	2	1	1	37	4	12	9	4	6	1	1	0	2	0
Slechte peilingen	1	1	0	5	0	3	1	0	0	0	0	0	0	3	0	0
AI-tool	1	0	0	2	0	0	1	1	9	3	1	0	0	9	1	0
Anders	2	2	3	1	2	4	1	3	4	1	4	2	2	3	5	0
Weet ik niet	1	1	0	1	0	1	1	0	7	2	0	0	1	0	0	3

*Indicatief vanwege een beperkt aantal waarnemingen (n < 50).

3.2.1 De strategische stem

Zeventien procent van de kiezers geeft aan *strategisch* te stemmen. Ze kunnen hier verschillende dingen onder verstaan. Om dat te analyseren vroegen we kiezers welke overwegingen een rol spelen bij hun strategische stem. Deze overwegingen komen overeen met het beeld dat we vorige week zagen (toen zei 14% strategisch te stemmen).

Zeven op tien strategische stemmers willen een regering met hun voorkeurspartij mogelijk maken. Maar de strategische stem is ook vaak een anti-stem: de helft wil niet dat een andere partij in de regering komt (50%), of een andere partij de grootste wordt (48%).

Tabel 3.2: U geeft aan dat u strategisch stemt. Welke van onderstaande overwegingen speelt of spelen daarbij vooral een rol? Basis: geeft aan strategisch te stemmen (n = 487). Groen = min. 10 pp. hoger dan gemiddeld.

	Totaal	PVV	GL-PvdA	VVD	D66	CDA	JA21
n =	487	60	163	53	60	65	51
Ik wil een regering met deze partij mogelijk maken	69%	54%	80%	66%	62%	75%	81%
Ik wil dat een andere partij <u>niet</u> in de regering komt	50%	59%	52%	58%	52%	35%	54%
Ik wil dat een andere partij <u>niet</u> de grootste partij wordt	48%	47%	58%	40%	55%	40%	37%
Ik wil dat deze partij de grootste partij wordt	37%	56%	55%	21%	22%	34%	9%
Een andere overweging	10%	7%	8%	7%	17%	13%	4%
Weet ik niet	2%	0%	0%	0%	0%	1%	0%

* = indicatieve uitkomst vanwege beperkt aantal waarnemingen (n < 50).

3.3 Actuele campagnethema's

3.3.1 Religieuze scholen, vrijheid van onderwijs en homoseksualiteit

CDA-leider Henri Bontenbal stelde bij Nieuwsuur dat het feit dat de vrijheid van onderwijs, artikel 23, kan botsen met het gelijkheidsartikel 1 van de Grondwet, een probleem is dat we soms voor lief moeten nemen. Spanning tussen grondrechten mag bestaan in een liberale samenleving, vindt hij. Reformatorisch onderwijs, dat Bontenbal zelf ook genoot, levert volgens hem "voorbeeldige leerlingen" af. Op de vraag hoe botsende waarden, bijvoorbeeld het afwijzen van homoseksuele relaties binnen het reformatorisch onderwijs, uitwerkt op homoseksuele kinderen, antwoordt Bontenbal dat een school een religieuze mening verkondigt. "Een visie die niet de mijne is. Maar een leerling kan ook naar een andere school."¹

Wij legden de kiezers de volgende stelling voor: "Religieuze scholen moeten de vrijheid houden kinderen te leren dat je als homo geen partner mag hebben". Maar liefst 78 procent is het daar niet mee eens, 9 procent wel. Deze laatste groep vinden we vooral bij kiezers van SGP, DENK en in mindere mate ChristenUnie.

Van de huidige CDA-kiezers is 80 procent het oneens met de stelling, slechts 8 procent is het ermee eens. Kiezers die in 2023 op CDA stemden (toen CDA 5 zetels haalde) zijn het er nauwelijks vaker mee eens, wel iets minder vaak mee oneens (73% versus 80%). Zoals we eerder al zagen verliest het CDA nu zetels aan D66, VVD en GL-PvdA, kiezers van deze partijen zijn het nog vaker dan gemiddeld oneens met deze stelling (88% of meer). Ook van de kiezers die in 2023 stemden op NSC, waarvan het CDA tot nu er veel binnenhaalde (vorige week kwam nog 30% van NSC 2023), is 85 procent het ermee oneens.

Tabel 3.3: In hoeverre bent u het eens of oneens met deze stelling? "Religieuze scholen moeten de vrijheid houden kinderen te leren dat je als homo geen partner mag hebben"

	To-taal	PVV	GL-PvdA	VVD	D66	BBB	CDA	SP	DENK*	PvdD	FvD	SGP	CU	Volt	JA21	50+*
Mee eens	9%	7%	4%	5%	2%	6%	8%	8%	52%	5%	21%	84%	35%	8%	6%	2%
Niet eens, niet oneens	8%	10%	4%	6%	4%	11%	10%	6%	16%	3%	17%	7%	29%	5%	6%	2%
(Helemaal) mee oneens	78%	79%	90%	88%	92%	81%	80%	83%	27%	90%	58%	4%	31%	88%	87%	91%
Weet niet	4%	4%	2%	1%	2%	2%	2%	4%	6%	2%	4%	6%	5%		2%	5%

*Indicatief vanwege een beperkt aantal waarnemingen (n <50).

Als we nog iets verder inzoomen op de CDA-kiezer zien we dat zowel de huidige als de 2023-CDA-kiezers het oneens zijn met de stelling "Religieuze scholen moeten de vrijheid houden kinderen te leren dat je als homo geen partner mag hebben". Kiezers die vorige week nog van plan waren CDA te stemmen, maar nu niet meer, zijn het er in 95 procent van de gevallen mee oneens.

	Alle kiezers	Huidige CDA-kiezer	CDA-kiezer van TK23	CDA-affaker sinds vorige week (n = 47)
(Helemaal) mee eens	9%	8%	11%	3%
Niet eens, niet oneens	8%	10%	15%	2%
(Helemaal) mee oneens	78%	80%	73%	95%
Weet niet	4%	2%	2%	0%

¹ Bron: NOS /Nieuwsuur CDA-leider Bontenbal: religieus onderwijs mag botsen met grondrecht van gelijkheid

3.3.2 Gezondheidszorg: basispakket en zorgkosten

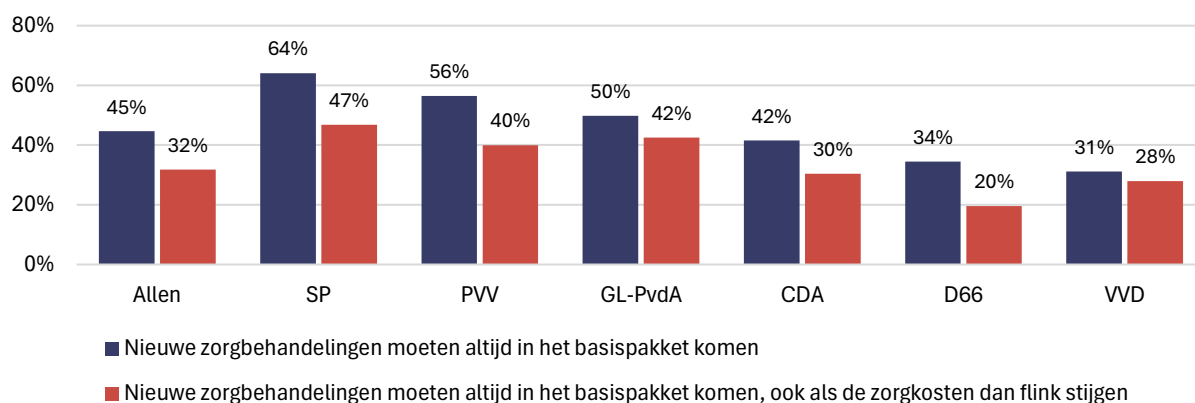
Bij het RTL-debat van zondag 19 oktober ontkenden D66-leider Rob Jetten en VVD-lijsttrekker Dilan Yesilgöz dat in hun plannen nieuwe, hoopvolle behandelmethoden niet langer in het basispakket van de zorgverzekering worden opgenomen. In de doorrekening van het Centraal Planbureau (CPB) staat het omgekeerde: D66 en VVD kiezen – net als JA21, Volt en ChristenUnie – voor een bevrozing van het basispakket. Daardoor zullen ‘nieuwe behandelmethoden en geneesmiddelen die de zorg duurder maken niet meer vergoed worden uit het basispakket’, aldus het CPB. Dat levert op de lange termijn een bezuiniging van 7,7 miljard euro op. GL-PvdA-leider Frans Timmermans stelde dat D66 “jokt” over zijn zorgplannen. GL-PvdA wil de zorguitgaven niet afremmen.²

We legden kiezers twee stellingen voor:

- A. Nieuwe zorgbehandelingen moeten altijd in het basispakket komen
- B. Nieuwe zorgbehandelingen moeten altijd in het basispakket komen, ook als de zorgkosten dan flink stijgen

Met de stelling “Nieuwe zorgbehandelingen moeten altijd in het basispakket komen” is 45 procent het eens. Vooral SP-, PVV en GL-PvdA-kiezers staan hier achter. Als er aan toegevoegd wordt ‘ook als de zorgkosten dan flink stijgen’ daalt de steun naar 32 procent. De daling is het grootst bij SP- en PVV-kiezers.

Figuur 3.1 In hoeverre bent u het eens of oneens met deze stellingen? (Beide split run aan helft steekproef voorgelegd, naar huidige politieke voorkeur)

² Bron: de Volkskrant *Clash tussen Jetten en Timmermans markeert terugkeer van lang vermeden zorgdossier* | de Volkskrant

3.3.3 Defensie en zorgkosten

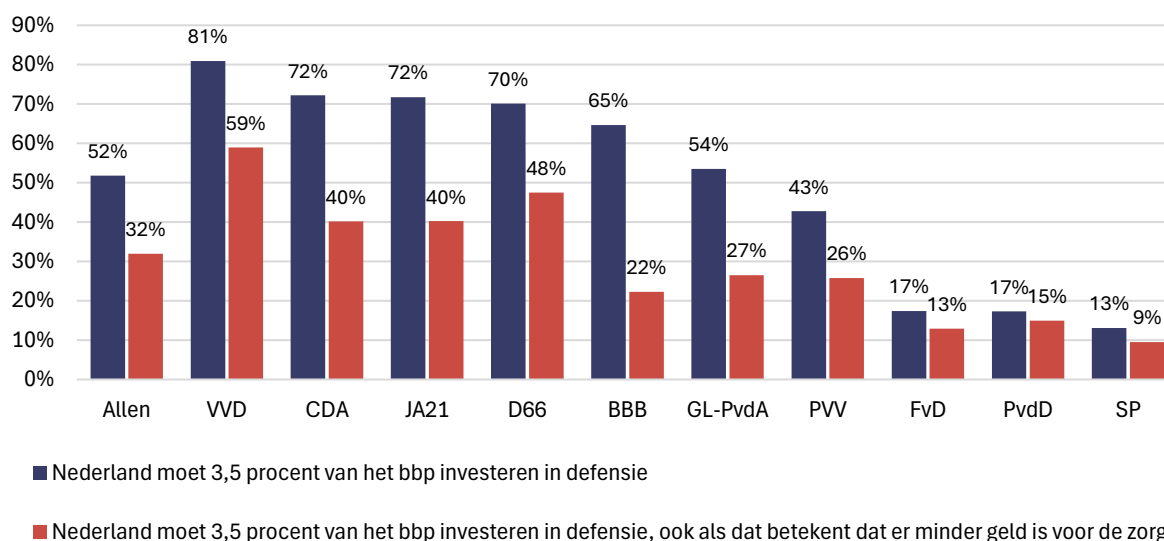
De meeste politieke partijen willen investeren in defensie, veel van hen stellen voor om dit te financieren door te besparen op zorg, zoals door het verhogen van het eigen risico. GroenLinks-PvdA is hierop een uitzondering, zij stellen geen bezuinigingen op de zorg voor. De PVV wil juist meer uitgeven aan zowel defensie als aan zorg. Het begrotingstekort loopt daardoor op.

We legden onderstaande stellingen voor:

- A. Nederland moet 3,5 procent van het bbp investeren in defensie³
- B. Nederland moet 3,5 procent van het bbp investeren in defensie, ook als dat betekent dat er minder geld is voor de zorg

Bij deze stellingen zijn de verschillen naar politieke voorkeur groot en het effect van de toevoeging ‘ook als dat betekent dat er minder geld is voor de zorg’, is eveneens groot. Ongeveer de helft (52%) is het eens met de stelling ‘Nederland moet 3,5 procent van het bbp investeren in defensie’, dat neemt af naar 32 procent als we toevoegen ‘ook als dat betekent dat er minder geld is voor de zorg’. Kiezers van VVD, CDA, JA21, D66 en BBB zijn het in ruim meerderheid eens met het plan 3,5 procent van het bbp te gaan investeren in defensie. Van hen raken de CDA-, JA21-, BBB- en D66-kiezers minder overtuigd als eraan toegevoegd wordt dat dat kan betekenen dat er minder geld is voor de zorg. GL-PvdA- kiezers vinden in nipte meerderheid (54%) wel dat er geïnvesteerd moet worden in defensie, maar deze steun halveert als dat zou betekenen dat er minder geld is voor de zorg. Iets vergelijkbaars zien we bij PVV-kiezers.

Figuur 3.2 In hoeverre bent u het eens of oneens met deze stellingen? (Beide split run aan helft steekproef voorgelegd, naar huidige politieke voorkeur)

³ Respondenten kregen in ons onderzoek de volgende uitleg bij de term ‘bbp’: het bbp, of bruto binnenlands product, is de totale waarde van alle goederen en diensten die we in Nederland in een jaar produceren.

4 Thema's & issue ownership

We onderzoeken het belang van onderwerpen op twee manieren. Paragraaf 4.1 gaat over de vraag: aan welke onderwerpen moet de politiek volgens kiezers met voorrang aandacht geven? In paragraaf 4.3 bekijken we welke onderwerpen kiezers meewegen in hun stemkeuze.

4.1 Belangrijke onderwerpen voor de politiek

Kiezers vinden wonen (genoemd door 50%) nog steeds het belangrijkste onderwerp waar de politiek aandacht aan moet besteden. Wonen wordt op enige afstand gevolgd door immigratie (36%) en gezondheidszorg (28%). Het thema zorg wordt iets vaker aangevinkt dan vorige week (toen 25%), maar is nog steeds duidelijk minder belangrijk dan in 2023. Dat geldt ook voor klimaat en armoede.

Tabel 4.1: Aan welke onderwerpen moet de politiek met voorrang aandacht geven, vindt u?

Maximaal 3 antwoorden mogelijk. Rood = significant afgenomen t.o.v. vorige meting; groen = significant toegenomen t.o.v. vorige meting. Basis: allen (n = 3.241).

Onderwerp	Februari '21	Oktober '23 ⁴	16 juni '25	28 juli '25	3 sept. '25	29 sept. '25	15 okt '25	24 okt '25
Woningmarkt / betaalbare woningen / huren	28%	42%	47%	45%	46%	49%	48%	50%
Immigratie / asiel	14%	35%	35%	31%	36%	37%	36%	36%
Gezondheidszorg	33%	38%	26%	26%	24%	23%	25%	28%
Klimaatverandering	27%	30%	18%	20%	19%	16%	17%	19%
Veiligheid / tegengaan criminaliteit	21%	22%	13%	17%	21%	21%	17%	17%
Stijgende prijzen	*	*	*	*	*	*	16%	16%
Onderwijs	20%	11%	15%	13%	12%	11%	13%	13%
Defensie	*	5%	19%	13%	14%	14%	14%	13%
Armoede(bestrijding) / sociale voorzieningen	18%	28%	16%	18%	14%	14%	13%	12%
Waarden en normen	19%	12%	11%	13%	14%	15%	12%	11%
Economie / overheidsfinanciën	18%	14%	10%	11%	11%	11%	11%	10%
Bescherming van de rechtsstaat	*	*	8%	9%	9%	10%	9%	10%
Polarisatie	*	9%	6%	5%	6%	10%	8%	8%
Digitale (on)veiligheid (AI, fake news, phishing)	*	*	6%	7%	8%	6%	5%	5%
Natuur	*	6%	10%	6%	8%	5%	5%	5%
Ethische zaken (euthanasie, abortus, LHBTIQ+ etc.)	4%	4%	3%	4%	4%	3%	3%	5%
Oorlog in Oekraïne	*	*	5%	5%	7%	6%	4%	4%
Oorlog in Israël / Palestina	*	*	6%	9%	8%	7%	4%	4%
Europese Unie	6%	6%	4%	6%	5%	4%	5%	4%
Inspraak en democratie	5%	*	3%	3%	3%	3%	3%	3%
Dreiging van terrorisme	4%	*	5%	4%	4%	4%	4%	3%
Werkgelegenheid	11%	*	4%	4%	3%	4%	3%	3%
Tegengaan van discriminatie ⁵	6%	3%	2%	2%	3%	3%	3%	3%
Landbouw	*	5%	4%	3%	3%	3%	3%	3%
Anders	3%	3%	2%	3%	3%	3%	2%	2%

⁴ In 2023 luidde de vraagstelling: 'Waar zouden de aanstaande verkiezingen vooral over moeten gaan, vindt u?' In 2021: "Aan welke van onderstaande onderwerpen vindt u dat politieke partijen bij de volgende Tweede Kamerverkiezingen extra aandacht moeten besteden?"

⁵ In 2021: "Tegengaan van racisme"

4.1.1 Naar partijvoorkeur

Onderstaande tabel toont de belangrijke onderwerpen voor de politiek, naar huidige voorkeur.

Tabel 4.2: Belangrijke onderwerpen, naar huidige politieke voorkeur

‘Aan welke onderwerpen moet de politiek met voorrang aandacht geven, vindt u?’ Maximaal 3 antwoorden mogelijk.

Basis: allen (n = 3.241). Groen = minstens 10 pp. boven totaal.

	To- taal	PVV	GL- PvdA	VVD	D66	BBB	CDA	SP	DENK *	PvdD	FvD	SGP	CU	Volt	JA21	50+ *
	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%
Wonen	50	45	56	45	58	43	58	47	43	36	36	32	50	42	51	56
Immigratie	36	81	6	39	11	56	29	15	9	10	71	31	12	4	75	47
Gezondheidszorg	28	29	29	19	27	40	37	50	17	16	21	23	21	12	26	68
Klimaat	19	2	51	10	38	1	15	22	0	62	8	9	31	46	1	3
Veiligheid	17	28	4	27	10	25	19	10	8	6	15	8	12	5	28	20
Stijgende prijzen	16	24	7	10	8	11	11	17	26	15	34	20	12	4	19	19
Onderwijs	13	6	21	8	25	12	12	20	25	7	6	13	11	24	7	3
Defensie	13	9	8	32	12	14	20	2	8	3	0	23	13	9	14	17
Armoede	12	12	24	2	8	8	7	42	7	29	5	10	17	13	6	15
Waarden / normen	11	11	5	11	6	5	21	15	0	3	13	35	27	9	13	23
Economie / o.h.f.	10	6	3	30	10	4	10	5	9	4	6	7	8	10	15	4
Rechtsstaat	10	5	17	7	13	5	13	8	1	21	5	6	21	15	6	2
Polarisatie	8	2	11	8	13	5	11	4	6	11	2	3	16	14	3	0
Digitale veiligheid	5	2	5	7	7	8	6	3	6	1	3	5	5	10	5	5
Natuur	5	1	10	3	7	6	3	1	3	18	3	1	8	16	0	2
Ethische zaken	5	1	5	2	9	0	2	9	0	16	5	31	7	13	1	0
Oekraïne	4	1	6	8	6	5	5	1	3	1	4	3	3	3	2	2
Israël/Palestina	4	1	6	2	3	1	2	7	46	12	0	9	0	3	1	0
Europese Unie	4	3	7	2	5	1	2	0	0	0	17	5	0	22	3	0
Inspraak en democratie	3	2	4	2	4	2	2	5	1	4	22	0	6	5	3	0
Terrorisme	3	8	1	5	1	2	2	2	0	0	0	1	2	2	4	4
Werkgelegenheid	3	2	2	6	2	2	2	7	7	2	0	2	0	0	4	0
Discriminatie	3	1	4	1	3	0	2	2	31	9	0	4	6	3	0	0
Landbouw	3	3	2	1	2	32	3	0	0	3	2	9	2	7	1	2
Anders	2	1	1	1	2	1	3	2	0	7	5	2	3	2	2	2

*Indicatief vanwege een beperkt aantal waarnemingen (n < 50).

4.2 Issue ownership

Voor negen onderwerpen vroegen we kiezers die een onderwerp belangrijk vinden, welke partijen de beste oplossingen of ideeën hebben voor dit onderwerp. In de politicologie wordt dit issue ownership genoemd. Tabel 4.3 toont achtereenvolgens welk aandeel van alle kiezers een onderwerp belangrijk vindt, of er op dit thema een issue owner is, en vervolgens welke partijen issue owner zijn.

Er zijn vier thema's met een duidelijke issue owner: immigratie (PVV, 49%), economie en overheidsfinanciën (VVD, 39%), defensie (VVD, 34%) en klimaatverandering (GL-PvdA, 33%).

Op een aantal thema's is een zwak issue ownership: op veiligheid delen PVV en VVD (zwak) eigenaarschap en op armoede delen GL-PvdA en SP deze positie. CDA is een zwakke issue owner op 'waarden en normen'.

De afgelopen tijd hebben we weinig veranderingen gezien in het eigenaarschap van onderwerpen. Wel wordt D66 nu wat vaker genoemd als partij met de beste oplossingen op wonen (zie hierna) en GL-PvdA op zorg. Maar niet vaak genoeg om het onderwerp te 'claimen' – zie tabel 4.4 en 4.5 op de volgende pagina.

Tabel 4.3: Issue ownership en belang van onderwerpen

'Welke politieke partij heeft – vindt u – de beste oplossingen of ideeën als het gaat om <onderwerp>?' Basis: volledige steekproef (n = 2.245) voor belang; kiezers die thema belangrijk vinden (n verschilt) voor issue ownership. Groen = issue owner op onderwerp.

Thema	Belangrijk gevonden?	Is er een issue owner?	Wie is de issue owner? (Basis: kiezers die thema belangrijk vinden)		
			#1 partij	#2 partij	% weet niet
Wonen	50%	Nee	GL-PvdA + D66 (13%)		28%
Immigratie	36%	Ja	PVV (49%)	JA21 (10%)	12%
Gezondheidszorg	28%	Nee	GL-PvdA (14%)	PVV (10%)	30%
Klimaatverandering	19%	Ja	GL-PvdA (33%)	PvdD (18%)	15%
Veiligheid	17%	Zwak	PVV (23%)	VVD (18%)	24%
Stijgende prijzen	16%	Nee	PVV (16%)	FvD (8%)	37%
Defensie	13%	Ja	VVD (34%)	CDA (11%)	25%
Armoede	12%	Zwak	GL-PvdA (23%)	SP (19%)	22%
Waarden en normen	11%	Ja	CDA (26%)	PVV (13%)	11%
Economie / overheidsfinan.	10%	Ja	VVD (39%)	D66 (11%)	14%

4.2.1 Wonen

Hoewel wonen voor kiezers veruit het belangrijkste onderwerp is van deze tijd (50% noemt het), is er geen duidelijke issue owner. GL-PvdA (13%) en D66 (13%) worden nog het vaakst aangewezen.

Ook voorheen was er geen duidelijke issue owner op dit thema. Wel wordt D66 nu duidelijk vaker aangevinkt dan aan het begin van de campagne, in september dit jaar (toen 3%).

Tabel 4.4: Issue ownership van wonen Basis: vindt wonen belangrijk thema. Getoond: partij min. door 1% genoemd.

	Nov'23	Juni'25	Sept'25	Okt'25
<i>Belangrijk volgens...</i>	51%	47%	46%	50%
GL-PvdA	11%	9%	11%	13%
D66	3%	3%	3%	13%
PVV	9%	7%	8%	8%
CDA	3%	5%	9%	8%
VVD	8%	6%	4%	5%
JA21	1%	1%	3%	3%
BBB	3%	5%	5%	3%
SP	8%	3%	5%	3%
FvD	2%	1%	1%	2%
DENK	1%	1%	1%	1%
Volt	0%	0%	0%	1%
PvdD	1%	0%	1%	1%
CU	0%	1%	1%	1%
Geen enkele partij	3%	11%	13%	9%
Weet niet	33%	45%	36%	28%

4.2.2 Gezondheidszorg

Ruim een kwart van de kiezers (28%) vindt 'gezondheidszorg' een belangrijk onderwerp voor de politiek. Er is geen issue owner. GL-PvdA, PVV, SP, CDA en D66 worden elk door een beperkte groep kiezers aangevinkt.

Wel wordt GL-PvdA nu vaker gezien als de partij met de beste ideeën op dit thema (14%) dan in september (6%).

In 2023 kreeg het onderwerp zorg nog wat meer prioriteit (38%). Destijds werd de SP door 22 procent gezien als de partij met de beste ideeën en oplossingen.

Tabel 4.5: Issue ownership van gezondheidszorg

Basis: vindt gezondheidszorg belangrijk thema. Getoond in tabel: partij wordt minimaal door 1% genoemd.

	Nov'23	Juni'25	Sept'25	Okt'25
<i>Belangrijk volgens...</i>	38%	26%	24%	28%
GL-PvdA	6%	7%	6%	14%
PVV	7%	8%	9%	10%
SP	22%	8%	8%	8%
CDA	1%	6%	7%	8%
D66	3%	4%	3%	7%
VVD	7%	4%	3%	4%
50PLUS	0%	0%	2%	1%
CU	1%	1%	1%	1%
FvD	1%	1%	1%	1%
BBB	3%	2%	1%	1%
JA21	0%	0%	0%	1%
DENK	0%	0%	0%	1%
PvdD	0%	0%	0%	1%
NSC	0%	0%	0%	1%
Geen enkele partij	3%	9%	12%	11%
Weet niet	38%	46%	43%	30%

4.3 Belangrijke onderwerpen voor stemkeuze

In voorgaande paragrafen bekeken we welke onderwerpen volgens kiezers belangrijk zijn voor de politiek in het algemeen. Onderstaande tabel toont welke onderwerpen kiezers meewegen in hun stemkeuze.

Wonen (31%) en immigratie (31%) worden dan even vaak genoemd. De twee onderwerpen groeiden de afgelopen tijd naar elkaar toe: in 2023 en 2024 speelde immigratie nog duidelijk vaker een rol in de stemkeuze.

Tabel 4.6: Welke van de volgende onderwerpen spelen een belangrijke rol in uw keuze voor <voorkeurspartij>?
Maximaal 3 antwoorden mogelijk. Basis: heeft partij van eerste voorkeur (n = 2.745)

Onderwerp	Maart '21	Juni '23	Juni '24	16 juni '25	15 sept. 2025	6 okt. 2025	24 okt. 2025
Woningmarkt / betaalbare woningen / huren	35%	27%	21%	25%	27%	29%	31%
Immigratie / asiel	24%	36%	37%	31%	36%	38%	31%
Waarden en normen	34%	*	24%	24%	27%	26%	21%
Gezondheidszorg	40%	21%	19%	16%	15%	14%	17%
Klimaatverandering	36%	29%	23%	19%	16%	17%	17%
Veiligheid / tegengaan criminaliteit	23%	20%	15%	14%	19%	17%	13%
Armoede(bestrijding) / sociale voorzieningen	28%	24%	13%	17%	14%	12%	11%
Bescherming van de rechtsstaat	*	*	9%	10%	11%	12%	11%
Economie/ overheidsfinanciën	28%	17%	11%	12%	12%	11%	11%
Onderwijs	30%	11%	9%	12%	8%	9%	11%
Defensie	*	*	5%	11%	8%	11%	9%
Stijgende prijzen ⁶	*	*	*	*	*	7%	8%
Ethische zaken (euthanasie, abortus, LHBTIQ+)	17%	12%	9%	7%	9%	9%	8%
Europese Unie	26%	*	15%	12%	11%	10%	7%
Polarisatie	*	7%	5%	5%	6%	6%	6%
Inspraak en democratie	15%	11%	7%	7%	6%	7%	5%
Oorlog in Israël/Palestina	*	*	5%	7%	8%	10%	5%
Natuur / stikstof	*	22%	9%	7%	7%	5%	4%
Landbouw	*	12%	8%	5%	4%	4%	4%
Tegengaan van discriminatie	10%	*	5%	4%	3%	4%	4%
Werkgelegenheid	22%	7%	4%	4%	4%	3%	3%
Dreiging van terrorisme	8%	4%	4%	3%	3%	4%	3%
Oorlog in Oekraïne	*	*	5%	4%	4%	4%	3%
Digitale (on)veiligheid (opkomst van AI, etc.)	*	*	1%	1%	2%	2%	1%
De coronacrisis	22%	*	*	*	*	*	*
Anders	1%	7%	3%	3%	2%	3%	4%

Bron: Ipsos I&O, 25 oktober 2025

⁶ 6 oktober 2025: "Inflatie / koopkracht".

4.3.1 Naar partijvoorkeur

Bij een keuze voor **PVV** speelt immigratie (85%) veruit de belangrijkste rol, op flinke afstand gevolgd door veiligheid en het tegengaan van criminaliteit. Datzelfde geldt voor kiezers van **JA21** (immigratie: 76%, veiligheid: 29%).

Kiezers ter linkerzijde vinden andere onderwerpen belangrijk. **GL-PvdA**-kiezers noemen vooral klimaat (44%), maar ook wonen (40%) en armoedebestrijding (30%). Zorg is nu wat vaker een stemmotief voor GL-PvdA dan vorige week (van 16 naar 26%).

Klimaat is ook belangrijk voor **PvdD**-kiezers (61%), ook natuur (51%) speelt voor hen een grote rol. Kiezers van **SP** kijken vooral naar sociaaleconomische thema's (armoede 56%, zorg 54%, wonen 40%). **Volt** trekt vooral kiezers vanwege haar EU-standpunt (67%). Kiezers van **D66** noemen uiteenlopende redenen, maar het vaakst onderwijs (38%) en wonen (32%).

De achterban van de **VVD** kiest vooral voor de liberalen vanwege de economie (45%), terwijl **CDA**-kiezers zich het vaakst laten leiden door normen en waarden (47%).

Tabel 4.7: Welke van de volgende onderwerpen spelen een belangrijke rol in uw keuze voor <partij>?

Basis: heeft partij van eerste voorkeur (n = 2.079). Groen = min. 10 pp. meer dan totaal.

	Totaal	PVV	GL-PvdA	VVD	D66	BBB	CDA	SP	DENK*	PvdD	FvD	SGP	CU	Volt	JA21
	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%
Immigratie	31	85	6	28	6	26	19	1	10	1	65	13	11	5	76
Wonen	31	27	40	24	40	39	40	40	20	10	28	8	17	10	27
Waarden / norm.	21	11	14	11	17	16	47	15	2	22	17	66	65	4	24
Klimaat	17	1	44	3	32	4	6	4	0	61	23	1	19	37	1
Zorg	17	21	26	10	14	16	20	54	9	2	6	5	10	6	10
Veiligheid	13	28	0	26	3	7	9	6	12	3	10	9	3	0	29
Armoede	11	8	30	1	4	7	3	56	17	11	3	8	23	17	4
Economie	11	3	3	45	11	4	11	8	5	0	10	0	6	2	16
Onderwijs	11	2	11	3	38	2	9	9	7	1	0	22	6	8	3
Rechtsstaat	11	4	19	10	14	5	16	2	14	8	8	4	16	24	6
Defensie	9	4	3	37	4	3	16	4	0	0	1	10	1	10	9
Ethische zaken	8	0	7	3	20	1	2	7	0	25	6	60	24	9	0
Stijgende prijzen	8	15	5	5	4	7	5	13	24	0	20	2	1	9	12
Europese Unie	7	4	7	3	14	7	2	0	0	0	27	0	1	67	4
Polarisatie	6	1	7	4	7	5	14	1	6	4	0	3	12	11	2
Inspraak / dem.	5	3	5	4	6	3	7	7	5	1	20	1	7	10	5
Israël / Palestina	5	3	6	2	2	3	1	7	56	23	1	19	2	0	1
Discriminatie	4	2	5	0	4	0	1	2	24	15	1	4	5	5	1
Landbouw	4	1	1	0	3	62	3	0	0	11	3	5	3	0	2
Natuur	4	0	11	0	2	11	1	1	0	51	0	0	7	5	1
Oekraïne	3	1	3	4	2	2	4	0	1	0	12	3	3	0	2
Terrorisme	3	11	0	2	0	0	1	1	3	0	2	0	0	0	3
Werk	3	2	2	10	1	2	3	4	3	0	0	2	2	7	5
Digitale veilig.	1	1	2	2	0	1	1	0	5	0	0	0	2	6	1
Anders	4	3	3	4	5	4	5	5	0	9	5	4	5	6	3

*Indicatief vanwege een beperkt aantal waarnemingen (n < 50).

Bron: Ipsos I&O, 25 oktober 2025

5 Debatten

Afgelopen week waren twee grote tv-debatten te zien. Op zondag 19 oktober het tweede RTL-debat, met Rob Jetten (D66), Frans Timmermans (GL-PvdA), Henri Bontenbal (CDA), Dilan Yeşilgöz (VVD), Joost Eerdmans (JA21) en Jimmy Dijk (SP). Geert Wilders (PVV) had dit debat afgezegd.

Op donderdag 23 oktober was het SBS-debat, waaraan Frans Timmermans (GL-PvdA), Henri Bontenbal (CDA), Dilan Yeşilgöz (VVD) en Geert Wilders (PVV) meededen.

5.1 RTL-debat (19 oktober)

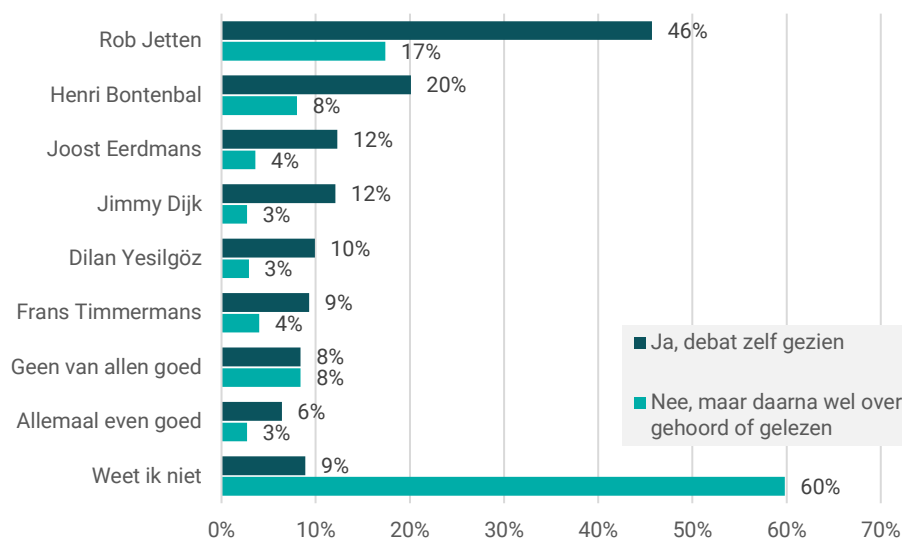
Kijkers vonden optreden Jetten het best

Nederlanders die zelf het RTL-debat keken, wijzen veruit het vaakst Rob Jetten aan als beste debater (46%). Op afstand volgt Henri Bontenbal (20%).

Hierbij moet worden opgemerkt dat het RTL-debat vaker werd bekeken door kiezers van VVD, D66, CDA, en wat minder door kiezers van PVV, GL-PvdA, JA21 en de andere kleinere partijen. Maar deze verschillen zijn niet groot genoeg om de voorsprong van Jetten te verklaren.

Figuur 5.1: Los van wat u stemt, wie heeft het volgens u het best gedaan bij het RTL-debat?

Basis: keek zelf het debat (n = 539) of heeft erover gehoord/gelezen (n = 1.536).

5.2 SBS-debat (23 oktober)

Geen duidelijke winnaar bij het SBS-debat

Naar het SBS-debat keken ook relatief veel rechtse kiezers: het werd duidelijk beter bekeken onder de PVV-VVD-, en CDA-achterban dan door kiezers van GL-PvdA. Als we alle kijkers bij elkaar nemen, zien we dat Yeşilgöz (32%) en Bontenbal (30%) het vaakst worden gekozen als beste debater, gevolgd door Wilders (26%). Timmermans wordt minder vaak gekozen.

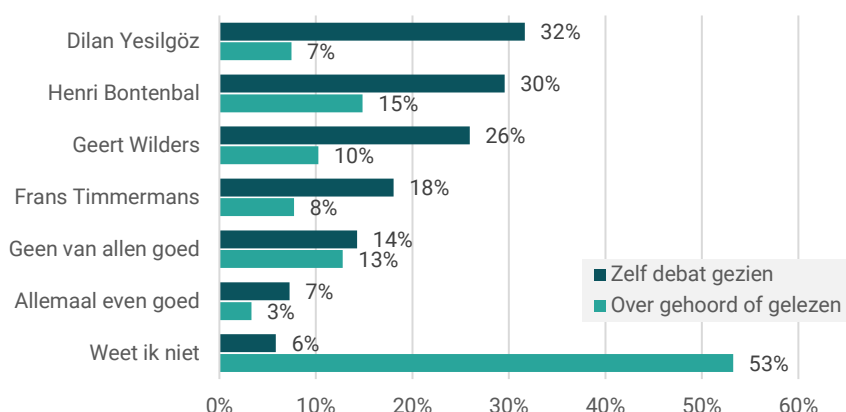
Maar tabel 5.1 (volgende pagina) laat zien dat het optreden van Timmermans onder eigen achterban net zo goed gewaardeerd wordt als bij de andere leiders. In mindere mate waardeerden GL-PvdA-kiezer ook het optreden van Bontenbal. CDA-kiezers vonden – na Bontenbal – het optreden van Yeşilgöz het best.

Kiezers van D66 en JA21, wiens eigen lijsttrekkers niet meededen, zijn verdeeld. JA21-kiezers vinden Yesilgöz nog het vaakst het best, maar kiezen ook voor Bontenbal en Wilders. D66-kiezers vonden in ruim een derde van de gevallen Bontenbal het best, maar kiezen ook voor Yesilgöz en Timmermans.

In tegenstelling tot 2023 is er dus geen duidelijke winnaar bij dit SBS-debat. Destijds werd het optreden van Wilders door kijkers veruit het best gewaardeerd (66%) – niet alleen door zijn eigen achterban, maar ook bij kiezers van andere partijen. Het optreden van Timmermans werd toen ook door eigen kiezers amper gewaardeerd (slechts 34% vond hem het beste).⁷

Figuur 5.2: Los van wat u stemt, wie heeft het volgens u het best gedaan bij het SBS-debat?

Maximaal 2 antwoorden mogelijk. Basis: keek zelf het debat (n = 905) of heeft erover gehoord/gelezen (n = 1.198).

⁷ Zie: *I&O Research zetelpeiling*

Tabel 5.1: Beste politicus bij SBS-debat onder kijkers, naar politieke voorkeur

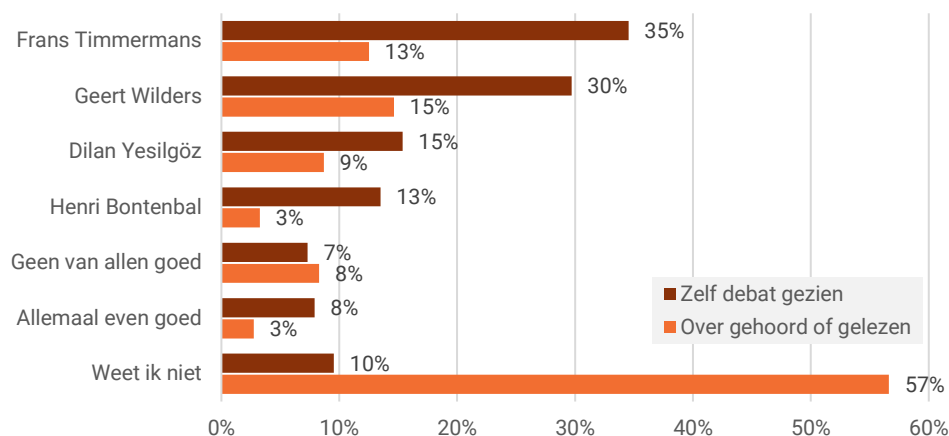
Getoond: partijen met voldoende waarnemingen (n > 50). Basis: heeft debat zelf gezien. Blauw = % dat 'eigen lijsttrekker' kiest, groen = min. 10 pp. hoger dan gemiddeld. Max. 2 antwoorden mogelijk.

	Alle kijkers	PVV	GL-PvdA	VVD	D66*	CDA	JA21*
Dilan Yesilgöz	32%	24%	10%	68%	29%	31%	43%
Henri Bontenbal	30%	9%	39%	31%	37%	60%	15%
Geert Wilders	26%	69%	3%	23%	4%	6%	35%
Frans Timmermans	18%	3%	67%	4%	31%	15%	0%
Geen van allen goed	14%	13%	10%	4%	19%	6%	27%
Allemaal even goed	7%	4%	6%	6%	7%	15%	5%
Weet ik niet	6%	5%	8%	5%	6%	6%	1%

*Indicatief vanwege een beperkt aantal waarnemingen (n < 50).

Figuur 5.3: En wie heeft het volgens u het minst goed gedaan bij het SBS-debat?

Maximaal 2 antwoorden mogelijk. Basis: keek zelf het debat (n = 905) of heeft erover gehoord/gelezen (n = 1.198).

Tabel 5.2: Minst goede politicus bij SBS-debat onder kijkers, naar politieke voorkeur

Getoond: partijen met voldoende waarnemingen (n > 50). Basis: heeft debat zelf gezien. Rood = min. 10 pp. hoger dan gemiddeld. Max. 2 antwoorden mogelijk.

	Alle kijkers	PVV	GL-PvdA	VVD	D66*	CDA	JA21*
Geert Wilders	21%	1%	56%	28%	56%	53%	7%
Frans Timmermans	21%	66%	3%	58%	10%	17%	56%
Dilan Yesilgöz	11%	16%	32%	2%	15%	16%	6%
Henri Bontenbal	7%	23%	7%	18%	8%	4%	17%
Geen van allen goed	8%	6%	7%	1%	6%	3%	14%
Allemaal even goed	5%	4%	4%	8%	7%	16%	9%
Weet ik niet	38%	8%	8%	10%	8%	9%	4%

*Indicatief vanwege een beperkt aantal waarnemingen (n < 50).

6 Beoordeling politici

6.1 Bekendheid lijsttrekkers

De bekendheid van de meeste lijsttrekkers blijft stabiel ten opzichte van onze vorige meting van 14 oktober. Geert Wilders, Caroline van der Plas, Frans Timmermans, Dilan Yesilgöz en Rob Jetten zijn de bekendste lijsttrekkers: zo'n negen op de tien kiezers zijn bekend met hen. De bekendheid van Henri Bontenbal ligt iets lager, op 80%, maar stijgt wel verder door ten opzichte van eerdere peilingen. Ook de bekendheid van Joost Eerdmans (JA21), Lidewij de Vos (FvD) en Jan Struijs (50PLUS) vertoont een stijgende lijn.

Tabel 6.1: Bekendheid politici

'Welke van onderstaande politici kent u?' Basis: allen (n = 3.244).

	Aug. 2023	17 juni 2024	28 juli 2025	1 sept. 2025	15 sept. 2025	29 sept. 2025	6 okt. 2025	14 okt. 2025	24 okt. 2025
Geert Wilders	95%	96%	90%	92%	93%	93%	92%	92%	92%
Caroline van der Plas	88%	93%	85%	88%	88%	88%	87%	87%	88%
Frans Timmermans	84%	90%	84%	85%	87%	86%	87%	87%	88%
Dilan Yesilgöz	77%	90%	84%	86%	86%	87%	86%	86%	88%
Rob Jetten	84%	88%	82%	83%	86%	85%	83%	85%	87%
Henri Bontenbal	48%	68%	68%	70%	73%	73%	74%	76%	80%
Joost Eerdmans	63%	64%	64%	63%	67%	65%	67%	67%	71%
Esther Ouwehand	55%	72%	64%	63%	66%	66%	68%	68%	69%
Mirjam Bikker	36%	53%	48%	47%	51%	51%	51%	54%	55%
Laurens Dassen	40%	49%	45%	45%	47%	46%	48%	51%	50%
Jimmy Dijk		25%	38%	39%	39%	41%	43%	47%	50%
Lidewij de Vos					26%	30%	34%	41%	48%
Eddy van Hijum			32%	34%	33%	35%	36%	37%	39%
Stephan van Baarle		32%	30%	38%	35%	36%	38%	39%	38%
Chris Stoffer		30%	28%	26%	28%	32%	33%	35%	38%
Jan Struijs				11%	10%	12%	13%	16%	21%
Geen van bovenstaande		2%	6%	3%	4%	4%	5%	4%	3%

Bron: Ipsos I&O, 25 oktober 2025

6.2 Beoordeling lijsttrekkers

De waarderingscijfers voor de verschillende lijsttrekkers zijn relatief stabiel. Ten opzichte van onze vorige peiling (14 oktober) zien we alleen bij Rob Jetten een significante toename: van een 5,3 naar een 5,8. De best gewaardeerde lijsttrekkers is nog steeds Henri Bontenbal (6,2), al neemt de waardering voor hem sinds begin deze maand (6 oktober) licht af. De waardering voor Rob Jetten neemt sinds begin oktober juist toe. Ook Mirjam Bikker wordt goed gewaardeerd (5,8).

Tabel 6.2: Waardering politici

‘Hieronder ziet u een aantal politici die u (van naam) kent. Kunt u aangeven – met een cijfer van 1 tot 10 – hoe u deze politicus waardeert?’ Basis: bekend met politicus.

	Sept. 2023	23 sept. 2024	16 juni 2025	28 juli 2025	1 sept. 2025	15 sept. 2025	26 sept. 2025	6 okt. 2025	14 okt. 2025	25 okt. 2025
Henri Bontenbal	5,0	6,1	6,6	6,6	6,3	6,2	6,3	6,5	6,3	6,2
Mirjam Bikker	5,3	5,5	5,7	5,7	5,7	5,4	5,8	5,9	5,5	5,8
Rob Jetten	4,6	4,8	5,0	5,0	5,1	5,0	5,2	5,2	5,3	5,8
Jimmy Dijk		5,3	5,7	5,4	5,5	5,3	5,3	5,3	5,2	5,4
Joost Eerdmans		4,4	5,0	5,1	5,2	4,9	5,1	5,4	5,2	5,2
Jan Struijs					5,7	5,0	5,4	5,2	5,2	5,2
Laurens Dassen	5,1	4,9	5,2	5,2	5,2	5,1	5,0	5,2	4,9	5,0
Eddy van Hijum				5,1	5,0	4,9	4,7	4,8	4,6	4,7
Chris Stoffer		5,2	4,9	5,2	5,1	4,9	4,9	5,0	4,7	4,5
Caroline van der Plas	5,6	4,9	4,7	4,8	4,7	4,5	4,6	4,7	4,5	4,5
Lidewij de Vos						4,0	4,3	4,6	4,4	4,4
Frans Timmermans	4,8	4,3	4,4	4,2	4,3	4,1	4,3	4,5	4,3	4,4
Esther Ouwehand	4,5	4,6	5,0	4,8	4,7	4,7	4,4	4,5	4,3	4,2
Geert Wilders	4,8	4,9	3,9	4,0	4,0	3,9	4,1	4,4	4,2	4,2
Dilan Yeşilgöz	6,2	5,0	4,8	4,5	3,9	3,9	3,9	4,2	4,0	4,2
Stephan van Baarle	3,8	3,8	3,7	3,8	3,7	3,7	3,7	3,8	3,6	3,6

Bron: Ipsos I&O, 25 oktober 2025

6.2.1 Naar kiezersgroepen

Tabel 6.3 laat de waardering voor Henri Bontenbal, Rob Jetten, Geert Wilders, Frans Timmermans en Dilan Yeşilgöz in de huidige peiling (25 oktober) en de vorige peiling (14 oktober) zien onder verschillende kiezersgroepen. Onder rechtse kiezers (PVV) en centrumrechtse kiezers (CDA en VVD) wordt Rob Jetten nu meer gewaardeerd. De waardering voor Jetten onder VVD-kiezers is zelfs met 0,7 punt gestegen van een 5,2 naar een 5,9. Verder valt op dat D66-kiezers negatiever kijken naar Frans Timmermans dan in de vorige peiling. Toen waardeerden D66-kiezers hem met een 6,2. Nu is dat een 5,7.

Tabel 6.3: Waardering Bontenbal, Jetten, Timmermans en Yeşilgöz onder verschillende kiezersgroepen

Basis: bekend met politicus.

		Alle kiezers	PVV	GLPVDA	VVD	D66	CDA
Henri Bontenbal	14 okt. 2025	6,3	4,2	6,8	6,9	7,1	8,3
	24 okt. 2025	6,2	4,4	6,6	6,9	7,0	8,3
Rob Jetten	14 okt. 2025	5,3	2,8	7,4	5,2	8,1	6,0
	24 okt. 2025	5,8	3,4	7,4	5,9	8,3	6,5
Geert Wilders	14 okt. 2025	4,2	8,7	1,6	4,1	2,0	2,8
	24 okt. 2025	4,2	8,8	1,6	4,2	2,2	2,9
Frans Timmermans	14 okt. 2025	4,3	1,9	7,7	3,3	6,2	4,9
	24 okt. 2025	4,4	1,9	7,6	3,5	5,7	4,8
Dilan Yeşilgöz	14 okt. 2025	4,0	4,5	2,6	6,7	3,6	4,4
	24 okt. 2025	4,2	4,4	2,7	6,8	3,8	4,7

Bron: Ipsos I&O, 25 oktober 2025

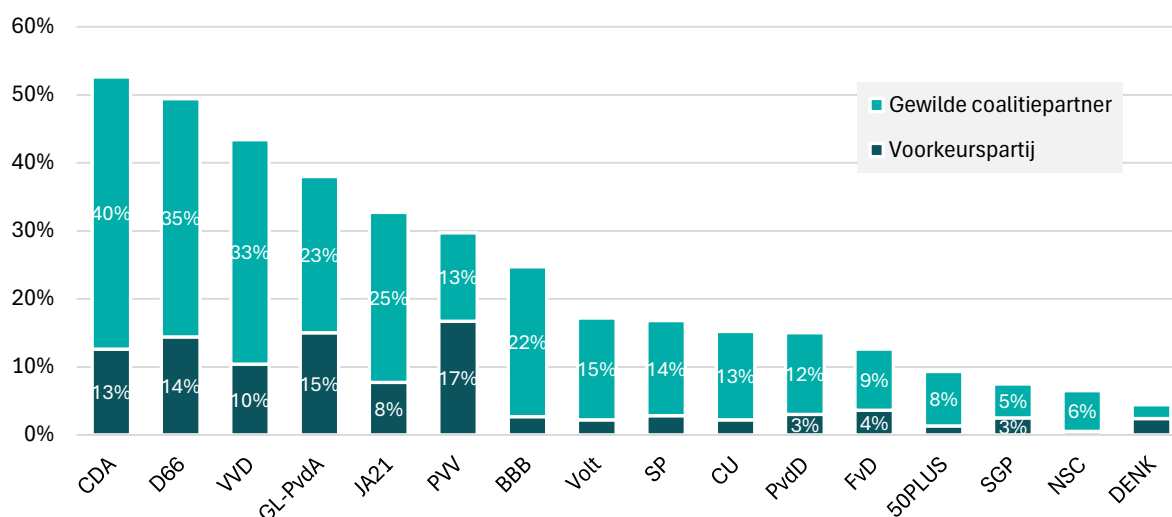
7 Coalitievoorkeuren

We vroegen kiezers ook welke specifieke partij(en) zij zien als mogelijke coalitiepartners van hun voorkeurspartij in een nieuw kabinet. De volledige vraag luidde: *Stel dat uw voorkeurspartij deel gaat nemen aan een nieuwe regering, met welke partijen zou u het liefst hebben dat uw voorkeurspartij samen een coalitie gaat vormen?*

Figuur 7.1 is een samengestelde figuur van 1) het aandeel kiezers dat op een partij zou stemmen en 2) het aandeel kiezers dat met deze partij zou willen samenwerken in een nieuw kabinet. Zo wordt duidelijk dat kiezers het vaakst een kabinet met CDA voor zich zien. Dertien procent van de kiezers zou nu CDA stemmen en nog eens 40 procent zou willen samenwerken met de partij. In totaal is dat (afgerond) 53 procent. Daarna volgen D66 (49%), VVD (43%) en GL-PvdA (38%).

Figuur 7.1: Aandeel kiezers dat partij als voorkeurspartij of als gewilde coalitiepartner beschouwt

‘Stel dat uw voorkeurspartij deel gaat nemen aan een nieuwe regering, met welke partijen zou het liefst hebben dat uw voorkeurspartij samen een coalitie gaat vormen?’ Basis: heeft partij van eerste voorkeur (n = 2.745).

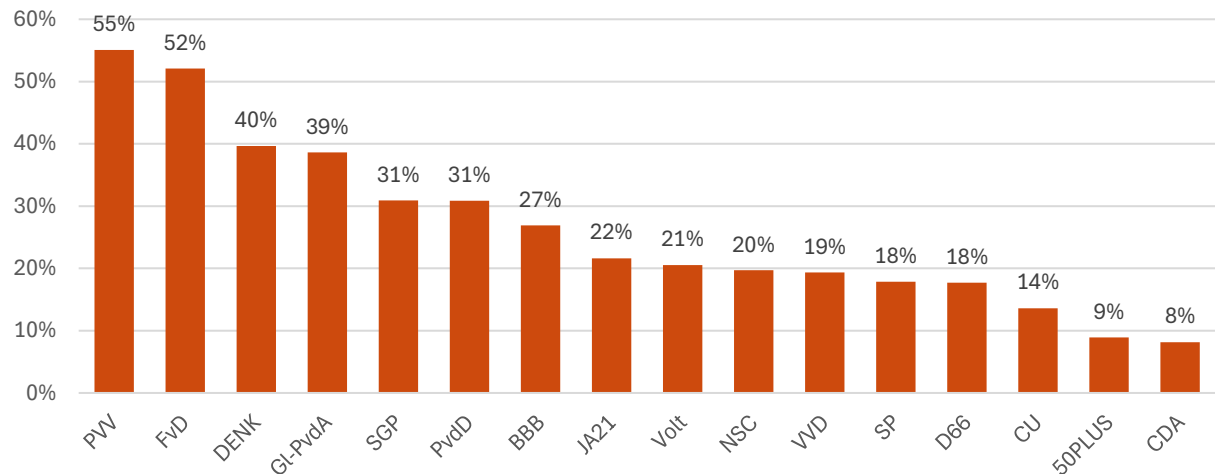

We stelden ook de vraag: En met welke partijen wilt u absoluut niet dat uw voorkeurspartij samen een nieuwe regering gaat vormen? Hierop worden PVV (55%) en FvD (52%) het vaakst genoemd. Net als bij de vorige meting.

Met DENK (40%) en GL-PvdA (39%) wil een groot deel van de kiezers eveneens niet samenwerken. De uitkomsten voor deze vraag zijn min of meer gelijk aan de meting van 29 september.

Figuur 7.2: En met welke partijen wilt u absoluut niet dat <voorkeurspartij> samen een nieuwe regering gaat vormen?

Basis: heeft partij van eerste voorkeur (n = 2.745).

7.1 Door de tijd

Hoewel het CDA zetels inlevert t.o.v. de vorige meting is de partij nog altijd de meest geliefde coalitiepartner (53% stemt op CDA of ziet een coalitie met het CDA zitten). D66 stijgt en zit daar nu vlakbij (49%). Ook VVD (43%) en JA21 (33%) worden nu vaker als mogelijk coalitiepartner gezien. Bij BBB (25%) en CU (15%) neemt het animo juist af. Bij GL-PvdA is die stabiel.

Tabel 7.1: Aandeel dat op partij stemt of met deze partij zou willen samenwerken in een volgend kabinet.

Basis: heeft partij van eerste voorkeur (n = 2.745). Rood = significant afgenomen t.o.v. vorige maand; groen = significant toegenomen.

	nov'23	apr'25	6 jun'25	16 jun'25	28 jul'25	3 sep'25	29 sep'25	24 okt'25
CDA	19%	41%	48%	53%	52%	49%	54%	53%
D66	30%	32%	36%	39%	38%	38%	41%	49%
VVD	42%	41%	46%	46%	44%	37%	38%	43%
GL-PvdA	37%	35%	38%	39%	34%	36%	37%	38%
JA21	9%	17%	21%	23%	27%	28%	30%	33%
PVV	31%	26%	28%	27%	26%	31%	31%	30%
BBB	38%	22%	22%	25%	25%	28%	29%	25%
Volt	20%	16%	18%	19%	18%	19%	18%	17%
SP	23%	15%	16%	18%	16%	16%	20%	17%
CU	13%	16%	17%	19%	21%	19%	20%	15%
PvdD	20%	16%	18%	18%	16%	18%	17%	15%
FvD	6%	7%	10%	8%	7%	8%	11%	13%
SGP	7%	7%	9%	10%	9%	7%	9%	8%
NSC	56%	13%	13%	14%	13%	7%	8%	7%
DENK	5%	5%	4%	5%	5%	6%	6%	4%

Bron: Ipsos I&O, 25 oktober 2025

7.2 Per kiezersgroep

De cijfers in onderstaande tabel drukken middels een saldo uit in welke mate een kiezersgroep met een andere coalitiepartij in zee zou willen gaan in een mogelijk nieuw kabinet. Ter illustratie: 7 procent van de VVD-kiezers ziet samenwerking met GL-PvdA wel zitten en 56 procent wil dit expliciet niet. Daardoor komt het saldo uit op -49 procent.

Kiezers van GL-PvdA zien samenwerking zitten met CDA en alle partijen links daarvan (behalve DENK). Over samenwerken met VVD zijn GL-PvdA'ers eerder negatief dan positief (-29%). Twee weken geleden betrof dit saldo echter nog -37. Kiezers van GL-PvdA zien dus iets genuanceerder gaan denken over de VVD.

Andersom is dat niet zo. Het saldo van VVD richting de GL-PvdA was -48 en dat blijft stabiel (-49 nu). VVD-kiezers willen wel samenwerken met D66, CDA en JA21.

Kiezers van het CDA zien vooral heil in samenwerking met D66 en VVD, en zijn ook iets vaker positief dan negatief over JA21 (+7). Voor D66-kiezers geldt dit niet. Zij willen niet samenwerken met JA21 (saldo -25). Wel gaan zij graag in een coalitie met CDA en GL-PvdA. In mindere mate zijn D66-kiezers ook over samenwerking met VVD positief.

Tabel 7.2: Saldo % gewilde coalitiepartner - % ongewilde coalitiepartner

→ Huidige politieke voorkeur													
Samenwerken met...	PvdD	SP	GL-PvdA	Volt	D66	CU	CDA	VVD	BBB	SGP	JA21	PVV	FvD
PvdD		25%	42%	30%	1%	-19%	-34%	-53%	-55%	-52%	-64%	-46%	-38%
SP	57%		43%	18%	6%	1%	-12%	-38%	-18%	-33%	-34%	-22%	-23%
DENK	-7%	-22%	-11%	-4%	-29%	-33%	-43%	-56%	-50%	-45%	-69%	-52%	-42%
GL-PvdA	72%	51%		57%	60%	28%	6%	-49%	-76%	-62%	-88%	-80%	-76%
Volt	42%	11%	43%		22%	-9%	-7%	-23%	-28%	-30%	-47%	-37%	-53%
D66	47%	29%	83%	72%		-2%	71%	45%	-25%	-64%	-13%	-43%	-68%
CU	-9%	-14%	3%	-8%	8%		20%	-2%	-3%	63%	-7%	-22%	-23%
CDA	-6%	23%	54%	40%	73%	76%		69%	20%	50%	47%	-8%	-27%
NSC	-12%	-6%	-14%	-6%	-4%	8%	-6%	-15%	-21%	-3%	-19%	-30%	-17%
VVD	-45%	-60%	-29%	-19%	27%	12%	58%		40%	13%	73%	23%	-11%
50PLUS	-7%	-2%	-9%	-3%	-6%	-3%	-2%	0%	13%	-16%	3%	8%	0%
BBB	-50%	-45%	-64%	-46%	-41%	-15%	-9%	13%		31%	46%	54%	43%
SGP	-52%	-39%	-53%	-49%	-46%	0%	-22%	-22%	3%		-15%	-7%	12%
JA21	-49%	-38%	-56%	-44%	-25%	-23%	7%	49%	50%	16%		61%	50%
PVV	-80%	-65%	-93%	-88%	-85%	-75%	-76%	-40%	32%	11%	50%		70%
FvD	-73%	-53%	-82%	-71%	-74%	-64%	-69%	-59%	-17%	-4%	-12%	25%	

Bijlage: zetels in Ipsos I&O-peilingen sinds TK23

Groen = significante stijging t.o.v. meting daarvoor

Rood = significante daling t.o.v. meting daarvoor

	TK2 3	dec -23	feb- 24	jun- 24	sep- 24	nov- 24	jan- 25	mrt- 25	apr- 25	jun 25	jul- 25	sep- 25 I	sep- 25 II	sep- 25 III	okt- 25 I	okt- 25 II	okt- 25 III
PVV	37	43	49	42	41	38	35	30	28	30	27	31	32	31	31	29	26
CDA	5	5	7	9	11	12	16	18	18	21	24	25	24	25	24	25	20
GL- PvdA	25	23	25	27	25	26	24	27	27	29	24	23	23	23	22	22	23
VVD	24	16	17	18	18	22	21	25	26	24	20	15	14	14	13	14	16
D66	9	10	9	11	10	12	13	11	10	11	12	11	13	15	14	18	22
JA21	1	0	1	0	2	1	2	4	4	3	7	9	12	11	13	12	12
PvdD	3	5	5	7	7	7	6	7	7	6	6	6	4	4	5	4	4
SP	5	5	5	5	5	8	7	6	5	5	6	6	6	4	4	4	4
BBB	7	8	7	7	5	5	6	3	5	4	4	6	4	5	4	4	4
DENK	3	2	2	3	4	4	5	4	4	3	4	4	4	4	4	3	3
Volt	2	4	4	4	5	3	4	3	4	3	4	4	3	4	4	3	3
FvD	3	3	3	3	4	3	3	3	4	3	3	3	4	4	4	4	5
CU	3	3	3	3	4	3	3	4	3	3	4	3	3	2	2	3	3
SGP	3	3	4	4	3	3	3	3	3	3	4	3	3	3	4	3	3
NSC	20	20	9	7	6	3	2	2	2	2	1	1	0	0	0	0	0
50+	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1	2	2	2

Onderzoeksverantwoording

Dit onderzoek vond plaats van donderdagavond 23 oktober 22.00 uur tot vrijdagavond 24 oktober 2025. In totaal werkten 3.244 Nederlanders van 18 jaar of ouder mee aan dit onderzoek. De steekproef is grotendeels getrokken in het I&O Research Panel. Een deel (n = 211) deed mee via PanelClix. Dit zijn voornamelijk jongeren, lager opgeleiden en respondenten met een niet-westerse achtergrond. Ipsos I&O voerde dit onderzoek uit in samenwerking met Pauw & De Wit.

Bij de zetelpeilingen in aanloop naar de verkiezingen maken we gebruik van een zogeheten rolling panel. Dit houdt in dat respondenten die deelnamen aan de vorige peiling, ook voor de nieuwe peiling worden uitgenodigd. Op die manier kunnen we meten welke kiezersstromen plaatsvinden en welke redenen kiezers hebben om van partijvoorkeur te veranderen. Aan deze peiling namen 1.115 respondenten deel die ook deelnamen aan de peiling van vorige week.

Weging en marges

De onderzoeksresultaten zijn gewogen op geslacht, leeftijd, regio, opleidingsniveau en stemgedrag bij de Tweede Kamerverkiezingen in november 2023. De weging is uitgevoerd conform de richtlijnen van de Gouden Standaard (CBS). Hiermee is de steekproef representatief voor de kiesgerechtigde Nederlandse inwoners (18+), voor wat betreft deze achtergrondkenmerken. Bij onderzoek is er sprake van een betrouwbaarheidsinterval en onnauwkeurigheidsmarges. In dit onderzoek gaan we uit van een betrouwbaarheid van 95 procent. Bij een steekproef van n=2.000 en een uitkomst van 50 procent is er sprake van een foutmarge van plus of min 2,2 procent.

I&O Research Panel

Het I&O Research Panel is geworven op basis van aselechte personen- en huishoudensteekproeven op traditionele manier (geen zelfaanmelding). Het I&O Research Panel werkt met een spaarprogramma, waarbij deelnemers punten sparen afhankelijk van de lengte en complexiteit van de vragenlijst. Deze punten kunnen later worden ingewisseld voor Bol.com-tegoed of een donatie aan een goed doel.

Ipsos I&O

Ipsos I&O komt voort uit het samengaan van I&O Research en Ipsos.

Ipsos I&O is het grootste onderzoeksbureau van Nederland (volgens het Trendrapport Data & Insights Network, 2024). Het is onze missie bij te dragen aan beter onderbouwde keuzes van onze klanten, op basis van onderzoek en advies.

Ipsos I&O Publiek werkt voor overheids- en non-profitorganisaties. Ipsos I&O is lid van het Data & Insights Network (D&IN) en onderschrijft de internationale ICC/ESOMAR-gedragscode voor markt- en sociaalwetenschappelijk onderzoek. Ipsos I&O is ISO 9001-, ISO 20252-, ISO 27001-, ISO 27701- en NEN-5710 gecertificeerd. Het online onderzoekspanel (I&O Research Panel) is ISO 20252-Annex A gecertificeerd. Dit is de norm voor online en offline access panels.

Contactgegevens

Ipsos I&O

Zuiderval 70
7543 EZ Enschede
053 - 200 52 00

Piet Heinkade 55
1019 GM Amsterdam
020 – 308 48 00

Amstelveenseweg 760
1081 JK Amsterdam
020 - 607 07 07

Ericssonstraat 2
5121 ML Rijen
020-607 07 07

